

کلام آوریل

راه پیمانی ارمنانه به مناسبت ۲۴ آوریل - تهران

آوریل ماه یاد آوری قتل عام ارمنیان در سال ۱۹۱۵ است. همه ساله در این ماه ارمنیان سراسر جهان مراسم و تظاهراتی در محکومیت حکومتگران ترکیه برگزار می کنند. کسانی و مشخصاً وابستگان و حامیان حکومت ترکیه در گوش ارمنیان می خوانند که باید گذشته ها را به فراموشی سپرد و به آینده نگریست. چرا که یادآوری رویدادهای گذشته به این شدت به ضرر دوستی دو ملت ترک و ارمنی است و آینده روابط دو کشور همسایه یعنی ترکیه و ارمنستان را به مخاطره می افکند. آری، ما نیز بر آنیم که دو ملت ترک و ارمنی که قرن ها در جوار هم زیسته اند، در آینده نیز باید با هم زندگی کنند، منتها به اعتقاد ما پیش از هر طرحی برای هم زیستی مسألت آمیز دو ملت باید علت اصلی کشمکش های دائمی دو ملت یعنی پان ترکیسم را شناخت و پس از مشخص کردن مواضع در برابر آن، زمینه لازم جهت حل شرافتمندانه اختلاف موجود را فراهم آورد.

باید توجه داشت که قتل عام ارمنیان رویدادی بین دو ملت ترک و ارمنی مربوط به گذشته نیست. این قتل عام نتیجه برخورد ایدئولوژی پان ترکیسم با ارمنیان است که تا امروز نیز ادامه دارد. گر چه عوامل متعدد داخلی و بین المللی در واقعه قتل عام ارمنیان دخیل بوده اند، اما نهایتاً این ترک های جوان، حکومتگران عثمانی در سال های جنگ جهانی اول بودند که در راه تحقق آرمان خود یعنی پان ترکیسم حکم نابودی ارمنیان و ارمنستان را صادر کردند. پس از سقوط دولت ترک های جوان موضع ضد ارمنی آنان توسط حکومتگران ترکیه جدید همچنان حفظ شد. کارنامه سردمداران ترکیه جدید در این خصوص عبارت است از: لشکر کشی در سال های ۱۹۲۰-۲۱ به جمهوری نو بنیاد ارمنستان و غصب اراضی بیشتر، فشار و تبعیضات علیه ارمنیان بازمانده در ترکیه، تخریب آثار فرهنگی و اماکن مقدسه ارمنی در ترکیه و تبلیغات مسموم ضد ارمنی در داخل و خارج ترکیه پس از فروپاشی شوروی یک بار دیگر پان ترکیسم و ارمنیان به طور جدی در برابر هم قرار گرفته اند. قدرت یابی "جبهه خلقی" و دیگر گروه های پان ترکیستی در جمهوری آذربایجان و حضور حزب پان ترکیست "حرکت ملی" در دولت ائتلافی فعلی ترکیه هشداری برای ارمنیان، کرد ها و دیگر ملل مورد تهدید پان ترکیسم است. ترکیه اینک با تبلیغات گسترده حرکت تازه ای به سوی قفقاز و آسیای مرکزی آغاز نموده و آمریکا، اسرائیل، ناتو و شرکت های نفتی از این حرکت ترکیه پشتیبانی می نمایند. در حال حاضر ترکیه تحت توجهات عالییه آمریکا، در صدد تقویت روابط نظامی با دو همسایه ارمنستان یعنی جمهوری آذربایجان و گرجستان و از جمله استقرار در پایگاه "مارنولوی" در جنوب گرجستان و در نزدیکی مرز ارمنستان است. بدین سان پان ترکیست ها به تدریج حلقه را در اطراف ارمنستان تنگ تر می کنند. غرب همچنانکه در دوره قتل عام، امروز نیز ارمنستان را به صورت پایگاه روسیه در قفقاز می نگرد و لذا در نهایت از حرکت های ضد ارمنی ترکیه در قفقاز حمایت خواهد کرد. برای غرب مقبول تر است که قفقاز در کنترل ترکیه باشد تا روسیه.

نگرانی بیشتر در آن است که همزمان با تحولات مذکور و در حالیکه هم و غم احزاب ارمنستان دست یابی به کرسی های حکومتی است، اقداماتی از سوی متحدان ترکیه در جهت تضعیف ارمنستان از داخل در جریان است. فعلاً تهاجم فرهنگی همه جانبه ای به منظور بی هویت کردن ارمنیان آغاز شده است. تحقیقاتی در خریف تاریخ ارمنستان در محافل "آکادمیک" آمریکا انجام می گیرد و دست های مشکوک با تسهیل مهاجرت ارمنیان به غرب می کوشند تا جمعیت ارمنی را تا حد ممکن در ارمنستان و خاورمیانه کاهش دهند.

لکن موضوع باید از دیدگاهی دیگر نگریسته شود. اوضاع و احوال کنونی ارمنیان آگاه را هر چه بیشتر به تأمل وا می دارد. به طوری که دعوت از ارمنیان برای فراموش کردن گذشته و سازش با ترکیه به نتیجه مطلوب نخواهد رسید. حضور تهدید آمیز ترکیه در قفقاز خود مانع از آن خواهد بود که ارمنیان گذشته را به فراموشی بسپارند. ملت ارمنی که در گذشته تاوان سنگینی برای سازش کاری سران حزب داشناک با پان ترکیست ها پرداخته است، امروز مجدداً به تله خواهد افتاد. آنان به وضوح می بینند که پان ترکیسم کماکان موجودیت ارمنستان و ارمنیان و ملل بسیاری را تهدید می کند و لذا جهت مقابله با این تهدید طبعاً هشیارتر از گذشته خواهند بود.

یادآوری و شناخت واقعه قتل عام ارمنیان و نقش پان ترکیسم در آن واقعه یکی از شرایط لازم برای مقابله با رویدادهای پیش رو است.

دکتر ناظم:

وای بر ما اگر قتل عام ارمنیان کامل نباشد

در جهت افشای زوایای مختلف قتل عام ارمنیان تاکنون مقالات، کتاب‌ها و جزوات بسیاری توسط اتباع کشورهای مختلف به چاپ رسیده است. اما در این بین نقش نویسندگان ترک بسیار اندک و ناچیز بوده است. مسئله ای که نمی توان آنرا اتفاقی ساده انگاشت. حاکمان ترکیه با کمک رسانه های خبری و نهادهای به اصطلاح "تحقیقاتی، علمی" خود، دهه های متوالی کوششیده اند تا به جهانیان بقبولانند که "ترک ها ارمنیان را قتل عام نکرده اند"، که "سناریوی قتل عام سال ۱۹۱۵ زائیده تبلیغات کذب ارمنه است و در راستای اهداف خاص سیاسی مطرح می گردد" و ...

با گذشت زمان و آغاز حرکت های مسلحانه و فعالیت های سیاسی گروه های مبارز ارمنی و در پی آن شناسایی و محکومیت قتل عام توسط مجالس کشورهای مختلف و نهادهای بین المللی، دولتمردان، "محققین" و "تاریخ نگاران" ترک با تغییر مواضع قبلی خود منشی جدیدی را در رد واقعیت قتل عام در پیش گرفتند. چنانکه اگر پیشتر کشتار ارمنیان را به کلی نفی می کردند اینک با قبول کشته شدن تعداد اندکی از ارمنیان، خصوصاً ساکنین شرق ترکیه فعلی (ارمنستان غربی) آن را پی آمد نافرمانی مقامات رده پایین دولتی و کینه و دشمنی کردها و دیگر اقوام

نسبت به ارمنه و از همه مهمتر انتقال ارمنه در اثنا جنگ جهانی اول از مناطق مرزی و نزدیک به جبهه به مناطق امن در صحرای سوریه قلمداد می کنند. مقامات ترک مدعی هستند که با آغاز جنگ و بروز هرج و مرج در کشور همراه با ارمنیان جمعیت انبوهی از ترک ها نیز به قتل رسیده اند لذا هیچ برنامه از پیش طرح ریزی نشده ای برای قتل عام ارمنیان وجود نداشته است.

آری دهه های متوالی استدلال حاکم بر روشنفکران و نویسندگان ترکیه این بوده و هرگونه نافرمانی از این منطق بلطبع عواقب شدیدی را به دنبال داشته و دارد. لذا قشر روشنفکر ترکیه تحت تأثیر این جو و تبلیغات شونیستی هیچ گاه نتوانسته در جایگاه صحیح و عادلانه خود قرار گیرد.

با این حال وجدان های بیداری در ترکیه پیدا شده و خواهند شد که عاری از هر گونه تعصبات افراطی، در جهت حقیق عدالت و محکومیت عاملین قتل عام ندای اعتراض و افشاگری سر دهند.

"مولان زاده رفعت" روزنامه نگار و از اعضاء حزب "اتحاد و ترقی" یکی از این افراد انگشت شمار است. دریا وی اطلاعات زیادی در دست نیست، تنها همین قدر می دانیم که از اعضاء یا نفوذ حزب "اتحاد و ترقی"

(ترک های جوان) بوده و اغلب با شرکت در جلسات سری حزب از تصمیم گیری ها، نحوه فعالیت و سیاست گذاری های آن کاملاً آگاه بوده است. او به دلیل مخالفت با سیاست های حزب از آن اخراج گردید و چند سال در تبعید به سر برد. بعد ها نیز به جرم توطئه علیه "مصطفی کمال" یکبار محکوم شد و بلاخره در سال ۱۹۳۰ م. در شهر حلب درگذشت.

نوشته ای را که در زیر می خوانید ترجمه گزیده ای از کتاب "زوایای تاریک انقلاب عثمانی" نوشته این فعال سیاسی می باشد که اول بار در سال ۱۹۲۹ در شهر حلب به زبان ترکی منتشر شد. بعدها این کتاب به زبان ارمنی ترجمه و چندین بار در بیروت و ارمنستان به چاپ رسید. "مولان زاده رفعت" در این کتاب به تفصیل درباره نشست های کمیته مرکزی "حزب اتحاد و ترقی" و از آن جمله نشست ماه فوریه ۱۹۱۵ سران حزب که طی آن درباره چگونگی برنامه ریزی و اجرای قتل عام ارمنیان گفتگو و تصمیم گیری گردید، سخن می راند.

رفعت ثابت می کند که قتل عام ارمنیان بر مبنای برنامه ای از پیش طرح ریزی شده و با اهداف خاص سیاسی صورت گرفته است و تلاش های حکومت ترکیه در خریف و سرپوشی آن نمی تواند ثمربخش باشد.

حزب اتحاد و ترقی که حکومت را پس از انقلاب ۱۹۰۸ عملاً در ترکیه عثمانی به دست گرفته بود پس از شکستهای پی در پی در جبهه های غرب و شرق تصمیم گرفت با استفاده از فرصت مناسبی که جنگ جهانی اول پدید آورده بود با ملتهای تابع امپراتوری و در درجه اول ارمنه به تسویه حساب پرداخته و نسل آنها را از میان بردارد و به رویای دیرین خود یعنی ترک سازی کشور جامه عمل بپوشاند. به همین منظور کمیته مرکزی حزب به رهبری طلعت پاشا وزیر کشور وقت اجلاسی سری با حضور سران حزب از جمله دکتر ناظم، حسن فهمی، آقاوقلو احمد، قره کمال، دکتر بهاءالدین شکیر و جاوید بر پا نموده و در آن طرحی را به تصویب رساند که طبق آن کلیه شهروندان ارمنی امپراتوری عثمانی بدون کوچکترین ترحمی می بایست کشته می شدند.

دکتر ناظم در این جلسه ضمن حمایت شدید از طرح قتل عام ارمنه می گوید: هیچ کشتی ی با سخنان پوچ حرکت نخواهد کرد، هر چه زودتر باید اقدام کرد. ارمنه همچون غده ای مهلك هستند، غده ای که بی خطر به نظر می رسد، اما اگر به موقع به دست یک جراح خیره تحت عمل جراحی قرار نگیرد و خارج نشود هلاکت بیمار قطعی خواهد بود. سریعاً باید اقدام کرد. اگر می خواهیم به کشتارهایی همچون کشتارهای سال ۱۹۰۹ در آدانا و دیگر نواحی بسنده کنیم، به جای منفعت ضرر حاصل خواهیم کرد و سایر

دنیا در جنگ است و من از شما می پرسم، جنگ چیست؟ آیا چیزی جز توحش است؟ زارعی که از روستای خود به میدان جنگ رفته و جان می بازد، کاسبی که از دکانش عازم نبرد شده و در زیر آتش توپ های دشمن می میرد، مرتکب چه گناه و خطائی شده که مرگی چنین وحشتناک نصیبش می گردد. آقایان توحش قانون طبیعت است، مسئله در قابل قبول یا غیر قابل قبول شمردن این اصل است. مگر تمام حیوانات و حتی گیاهان با خوردن و دریدن همدیگر تغذیه نمی کنند. بنابراین از این عمل آنها ممانعت بعمل آورید. آیا می توانید بگوئید این وحشیگری است؟

حسن فهمی: بله آقا، من نیز با نظریه "چرخه غذایی" در علوم طبیعی آشنا شده ام.

دکتر ناظم: بهتر است خوب ببانیدشیم، ما با چه انگیزه ای انقلاب کرده ایم، هدف ما چه بود؟ به زیر کشیدن عوامل سلطان عبدالحمید از اریکه قدرت و تکیه زدن بر جای آنها؟ من اینطور فکر نمی کنم، من به قصد احیای ترکیسم رفیق و برادر شما شدم. حیات فقط ترکها و حکمرمانی آزاد و مستقل آنها بر این سرزمین آرزوی من است. بگذار عناصر غیر ترک از هر ملیت و مذهبی که هستند نابود شوند. این سرزمین را باید از همه عناصر غیر ترک پاکسازی نمود. مذهب نزد من هیچ ارزشی ندارد، مذهب من توران است.

دکتر بهاءالدین شکیر (با توهین به مقدسات ادیان مختلف با الفاظی شمرده و مشدد):

مخالفین خود از جمله اعراب و اکراد که سرنوشتی مشابه در انتظارشان است را بیدار کرده و میزان خطر را سه برابر خواهیم نمود و بدین ترتیب احتمال عملی ساختن مقاصدمان نیز به مراتب ضعیف تر می گردد. من بارها گفته ام و اینک نیز تکرار می کنم، اگر این پاکسازی جامع، فراگیر و نهائی نباشد، به جای سود زیان خواهیم دید. ملت ارمنی باید ریشه کن شود، در سرزمین ما حتی یک ارمنی هم نباید باقی بماند، نام ارمنی باید به فراموشی سپرده شود. اینک ما در جنگ هستیم و فرصتی مناسب تر از این دیگر بدست نخواهد آمد. دول بزرگ قادر به مداخله نیستند و اعتراض مطبوعات نیز راه به جایی نخواهد برد و حتی در غیر این صورت هم دنیا در مقابل کار انجام شده قرار خواهد گرفت و مسئله فیصله خواهد یافت. عملیات این بار باید عملیات ریشه کنی باشد. بطوریکه حتی یک نفر از ارمنه زنده نماند. ممکن است برخی از شما بگویند که این توحش چگونه توجیه می شود؟ از کودکان، پیران و ناتوانان چه ضرری می تواند متوجه ما باشد که ما ملزم به نابودی همه آنان هستیم. هر که گناهکار است باید او را تنبیه کنیم. حمله به پیران، زنان و کودکان شیر خوار وحشیگری و مخالف اصول انسانی و تمدن است. و یا بگویند که دکتر ناظم به جای استدلال منطقی، غلو می کند.

خواهش می کنم آقایان، تا به این حد ضعف و ترحم به خود راه ندهید، این بیماری مهلکی است.

جاوید: نتیجه گیری می کنیم. توضیحات دوستانمان دکتر ناظم، بهاء‌الدین شکیب و خواجه حسن مسئله را به حد کفایت روشن کرد. آرامنه با خیانت به وطنی که قرون متوالی در آن زیسته اند با استفاده از تمام فرصت‌ها دست در دست دشمن ما گذارده و بر ضد ترک فعالیت کردند. ترکی که آسایش و پیشرفت آنها را تضمین می نمود. آقایان ترک‌ها در این مملکت تنها اسما حاکم هستند. ترک زیر اشعه سوزان آفتاب در مزرعه اش کار می کند و محصول خود را به شهر آورده به تاجر ارمنی می فروشد، بر ثروت او می افزاید و رفاهش را تأمین می کند. حاکمیت اقتصادی دست ارمنی است. لذا

نابودی بلا استثنا آرامنه همانقدر که از نقطه نظر سیاست ملی ضروری است به همان اندازه نیز برای پی ریزی حاکمیت اقتصادی ترک‌ها اهمیت دارد. حال در این باره رای گیری می کنیم. پس از رای گیری طرح قتل عام آرامنه مشروط بر زنده نماندن حتی يك نفر به اتفاق آراء به تصویب رسید و اجرای این مصوبه شیطانی به هیئتی سه نفره متشکل از دکتر ناظم، دکتر بهاء‌الدین شکیب و شگری وزیر آموزش وقت داده شد.

نخستین جلسه هیئت سه نفره اجرایی

بهاء الدین شکیب: رفقاء وظیفه بسیار مهم و سنگینی را به عهده گرفته ایم و اگر آنرا به طور بایسته و به نحو کامل به پایان نبریم و همچون اسلافمان آنرا نیمه کاره رها کنیم مطمئناً نخواهیم توانست از انتقام آرامنه جان سالم بدر ببریم. ما در حال جنگ هستیم، خطر مداخله کشورهای اروپائی و دولتهای بزرگ تهدیدمان نمی کند، بنگاه های خبری هم نمی توانند صدای اعتراض خود را بلند کنند، حتی اگر هم چنین کنند، نتیجه ای نخواهند گرفت. بالاخره مسئله به عمل انجام شده مبدل و سر و صدای آن خواهد خوابید و دیگر هیچکس جرات اعتراض نخواهد یافت. ما باید از این فرصت استثنائی به بهترین نحو استفاده کنیم. چنین فرصتی همیشه بدست نمی آید. اینک بیش از هر چیز ما به يك نیروی مسلح و مستقل تحت اختیار خود نیاز داریم. این نیاز ضروری را چگونه و از کجا می توان تأمین کرد؟ برای نابودی آرامنه به چه کسانی می توان امید بست؟ مسئله اصلی در اینجا نهفته است. اینکار را نمی توانیم به ارتش یا نیروی انتظامی واگذار کنیم، با توسل به آنها به هدفمان نخواهیم رسید. ما این را تجربه کرده ایم، این کار را مستقیماً به مردم هم نمی توان واگذار کرد چرا که بدین ترتیب خوی توحش در آنها زنده شده و در آینده احتمالاً علیه خود ما نیز قد علم خواهند کرد. در واقع اذهان عمومی علیه ماست. بارها گفته ام که نتیجه انقلاب بدون خونریزی همین است. انقلاب بدون خونریزی ایام بحرانی و جنبش های مخالف در پی خواهد

صرب‌ها و بلغار‌ها و بالاخره مقدونی‌ها نمونه های بارز این ادعا هستند.

قره کمال: بگذار گم شوند.

حسن فهمی: با اجازه شما من هم مثل رفیق دکترمان (البته نه با تکیه بر علوم غربی بلکه به یاری خداوند) می خواهم چند کلمه ای بیان کنم. پیامبر ما فرموده است (هر پدیده مضرى باید ناپود شود) لذا با توجه به اینکه زیان آرامنه بر ما اثبات شده و اینکه آنها علیه حزب اتحاد و ترقی قیام کرده اند و نیز موجب فرار داماد «انور پاشا» قهرمان آزادی ما شده اند دیگر جای آنها در اینجا نیست. نابودی بلا استثنا آنها مشروط بر

آنکه حتی يك نفر از ایشان باقی نماند مشروع است. مرا يك عمامه بسر بی سواد مپندارید حاضر من حتی در این خصوص تبلیغ کنم. من از سر وفاداری می گویم که بواسطه آزادی بدست آمده و به نمایندگی از ۵۰ هزار محصل علوم اسلامی وکیل مجلس شدم. روشن تر بگویم، چون خطر کل را تهدید می کند جهت پیشگیری از آن آسیب رساندن به اجزا جایز است. چنانکه گفته شد نباید بین پیر و کودک و زن و ناتوان تبعیض قائل شد، همه را باید ریشه کن کرد. من يك راه حل ساده برای نابودی به فکر رسیده که با اجازه حضار توضیح می دهم، ما اینک در حال جنگ هستیم، جوانان ارمنی قادر به حمل اسلحه را به خط مقدم جبهه ها اعزام کرده در آنجا آنها را از روبرو در مقابل آتش روس‌ها و از پشت در میان آتش نیروهای خود قرار داده و قلع و قمع می کنیم. برای افراد ناتوان چون پیران و زنان و کودکان که در خانه می مانند نیز دستور می دهیم که معتمدین ما نابودشان کنند، دار و ندارشان را غارت و دخترانشان را بربایند. این روش مناسب به نظر می رسد.

قره کمال: زنده باد خواجه. رفقاء، رهبر مذهبی شایسته حزب ما را دید.

انور (با جدیت) : اتخاذ تصمیم در خصوص طریقه قتل عام وظیفه هیئت اجرائی است.

حسن فهمی: فرمانبردارم والا حضرت، این کار شماست.

وقتی فردی مفلك چون موسی، بیکاره ای چون عیسی و یتیمی چون محمد توانستند مذهبی در جهان پایه گذاری کنند، چرا روشنفکران با اراده ای چون ما نتوانند مذهب توران را بنیان نهاده و گسترش دهند.

حسن فهمی: استغفرالله، این سخن نیست بلکه هذیان و حتی نه هذیان که اهانت است (و پس از نظر افکندن به چهار طرف خود وحشت زده ادامه می دهد) شیاطین به سرمان خواهند ریخت.

قره کمال: (با دیدن وحشت خواجه و با تمسخر) خواجه افندی چه می گوئید؟ دعا می خوانید؟ لطفاً بیائید بالای سر من بخوانید شاید سر دردم هم علاج شود.

دکتر ناظم (به سخنانش ادامه می دهد): وای بر ما اگر پاکسازی نهایی و ریشه کنی کامل محقق نگردد. در آن صورت دیگر نخواهیم توانست در جای امروز خود تکیه کنیم. فردا دستمان را می گیرند و بیرومان می اندازند و حتی به این هم اکتفا نکرده ما را خواهند کشت. انقلاب رحم نمی کند بلکه فقط به هدف خود می اندیشد و در این راه با هر مانعی که روبرو شود آن را ویران کرده و از بین می برد.

دکتر بهاء‌الدین شکیب: ما انقلابیون با تکیه بر نیروی ملت ترک کشور عثمانی را به دست گرفتیم تا بر اساس ایده های ملی گرایانه حکومت فعلی را بنیان نهیم. ما در سرزمین خویش تنها پیشرفت و باروری ترک‌ها را جایز می شماریم. ما مجبوریم ملت های بازمانده از گذشته را بسان علف های هرز و مضر ریشه کن ساخته و خاک خود را از وجود آنها پاک کنیم. برنامه و هدف انقلاب ما این است. به همین خاطر حکومت اتحاد و ترقی را «دولت جدید ترکی» نام نهادیم و ارزش نام عثمانی را به صفر رساندیم. در واقع نام عثمانی چه ارزشی می توانست داشته باشد. يك سرزمین تحت حکومتی به نام عثمانی چه محصولی می توانست ببار آورد. ریش سفیدان ملل مختلف زیر لوای عثمانی مخلوطی عجیب پدید آورده اند که به لحاظ علمی و تخصصی نمی توان از آن به عنوان يك دولت نام برد. این را حداکثر می توان مزرعه ای نامید که از عثمان به فرزندانش به ارث رسیده است. در اینجا مخلوطی از آحاد مختلف تشکیل شده که فاقد نشان ملی است. آن بیشتر شبیه اجتماع حیوانات اهلی يك مزرعه است. آحادی متشکل از ارمنی، یونانی، بلغار، بوشناک، پوماگ، صرب، آرنابود، کرد، چرکز، عرب، گرجی و لاز کلیت کاذبی را تحت نام عثمانی تشکیل داده اند. این وضعیت را باید اصلاح نمود. در يك مزرعه غاز، اردک، مرغ، گوسفند، گاو و گوساله با هم زندگی می کنند بدون آنکه تغییری در نژاد و اصلیتشان پدید آید. اقوام فوق نیز به همین شکل در سرزمین ما زندگی می کنند بدون آنکه ملیت خود را تغییر دهند. و حتی در فرصت های مناسب ترک را تحت فشار قرار داده زمینش را از دستش در آورده و از ما جدا شده اند که رومانی‌ها،

باشند سراغ نداریم؟ اینها را باید یافت و به کار گماشت تا بدین وسیله پیروزی صدرصد ما تضمین گردد. هم اینک من...

شکری (با قطع کلام بهاءالدین شکیر): خواهش می کنم بهاءالدین، رهبران ما به قصد حفاظت از جانشان افراد «چته» ما را از خدمت معاف کرده اند، اگر منظورت این ها هستند و یا با اعتماد به این ها می خواهی کار را به ایشان واگذار کنی از حالا بگویم که رأی ما ممتنع است.

بهاءالدین شکیر (با عصبانیت): شکری چقدر عجول هستی. اگر قصد مخالفت، مشاجره و کتک کاری داری کمی تحمل کن و با دقت حرف های مرا گوش کن. وظیفه ای را که بر عهده گرفته ایم چیست؟ مگر قتل عام بلا استثناء ارامنه، یعنی کشتن زن و بچه و دختر و پیر و ناتوان تا آخرین نفر وظیفه ما نیست؟ حال من از تو می پرسم، مگر این یک کار معمولی است که هرکس قادر به انجام آن باشد؟ همچون هر کار دیگری، برای این کار هم افرادی را باید یافت که قبلاً به چنین کارهایی پرداخته و باتجربه باشند، سپس آنها را باید تحت سازمانی که به طور مرتب و منظم بتواند اقدام کند متشکل نمود. تکرار می کنم که این کار را نه به سرباز ارتش، نه پاسبان و نه مردم عادی می توان محول کرد. این کار آنها نیست. وظیفه سرباز و پاسبان چیز دیگری است، هر چند که آنها را برای کشتن آدم ها و ویرانی تمرین و عادت می دهند، لیکن سرباز تنها در جنگ، جنگی که برای دفاع از میهن و مملکت است آدم می کشد و ویرانی به جای می گذارد. فکر می کنم متوجه باشی که جنگ و آدم کشی دو موضوع متفاوت هستند. کاری را که ما در صدد انجام آن هستیم کشتن ارامنه غیر مسلح و دست بسته، کودکان، پیران و ناتوانان تا آخرین نفر است. ما به این کشتار نام جنگ نمی توانیم بدهیم. این یک جنایت عادی و وحشتناک است. یک سرباز نخواهد توانست کودک شیرخواره ای را از آغوش مادرش به زور به در آورده و در جلو چشمان مادر سرش را خرد کند، و شاید حتی به یاری مادر برخاسته و اجرای دستور را بر خلاف شرف سربازی شمرده و نافرمانی کند. همچنین یک سرباز نمی تواند سر نیزه اش را به سینه پیر ناتوان دست بسته ای فرو کند. او ترحم به اسرا را وظیفه خود خواهد شمرد. او وحشیگری را عملی قهرمانانه به شمار نمی آورد، بنابراین باید بپذیریم که هدف ما توسط سربازان و پاسبانان عملی نخواهد شد. وقتی این را قبول کنیم پس نیروی مناسب عملمان را از کجا می توانیم بیابیم. این است نکته اصلی. من فکر می کنم که افراد مناسب این کار یافته ام، و اما در کجا در زندان ها. اینها به خاطر جنایت ها و آدم کشی های خود و نیز بدان منظور که قداست سربازی آلوده نشود از خدمت معاف شده اند. اگر ما با آزاد کردن و به خدمت گماشتن آنها گروه هائی را تشکیل دهیم، به نظر من «تشکیلات ویژه» بسیار خوبی درست خواهد شد.

دکتر ناظم: شما مسئله را حل و وسایل اجرای مقاصدمان را نیز به نحو احسن تهیه کرده اید، بهاءالدین من به شما تبریک می گویم. «تشکیلات ویژه» چه نام پر محتوی و نوینی، آفرین بر شما.

بهاءالدین شکیر: اگر این اندیشه و پیشنهاد مرا مناسب می بینید من به شما اطمینان می دهم که بدون توسل به ارتش طی یک ماه صاحب نیروی ۱۰ - ۱۲ هزار نفره خبره ای خواهیم گشت. حالا فکر کنید بوسیله این نیروی ویژه چه ها که نمی توانیم انجام دهیم.

طلعت پاشا

انور پاشا

جمال پاشا

بهاءالدین شکیر

داشت، تعداد طرفداران رژیم سابق هم کم نیست. ما با تکیه بر قدرت تفکر خود نبود که ارتش و این حکومت را از آن خود ساختیم. اگر نمی توانستیم نیزه های ارتشیان را از دستشان در آوریم امروز روی این صندلی ها و در رأس این حکومت حتی لحظه ای نمی توانستیم دوام آوریم. اگر مخالفین ما نیروی مسلح کوچکی را گرد آورند که قدرت عمل داشته باشد بلافاصله نفس ما را خواهند گرفت. این غیر قابل انکار است، بنابراین مسلح کردن ملت و تفهیم هدف و خواستمان به آنها خطرناک است و این کار در واقع اعطای فرصت و توان به گروهی فرصت طلب خواهد بود. در حال حاضر نه از ارتش و نه از ملت انتظار کمک نباید داشت. ما احتیاج به یک نیروی ویژه، نیروی مسلحی که محافظ و مدافع استقلال عملیات ما باشد داریم. مجوز اعزام این نیرو به هر آنجا که اراده کنیم متعلق به ما خواهد بود. در کار این نیروی غیر رسمی و لیکن مسئول در استانها فرمانداران، مدیران، معاونین و حتی فرماندهان نظامی حق مداخله ندارند و حتی باید از دستورات ما پیروی کنند. ما کمیته اجرائی سه نفره فقط از دولت مرکزی اطاعت امر کرده و با نماینده آن یعنی شورای وزیران مشورت و توافق می کنیم و پس از تأمین احتیاجات ضروری مجوز اجرائی در اختیار ما خواهد بود.

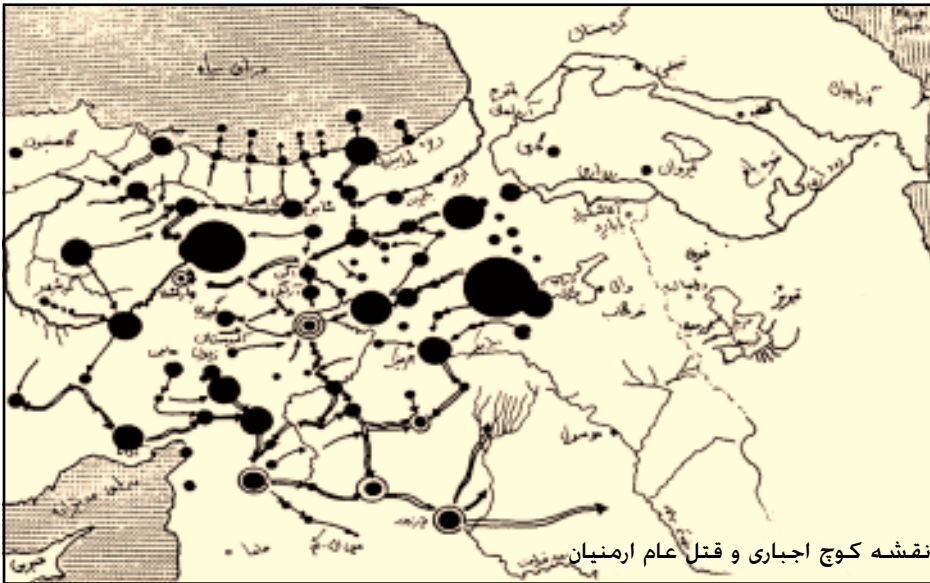
با توجه به اینکه فرمانداران، مدیران و فرماندهان نظامی تحت امر شورای وزیران می باشند ما وظایف محوله به هر یک از ایشان را از طریق ارجاع آن به وزارت مربوطه انجام خواهیم داد. بالاخره قوایی را که تحت امر خود سازماندهی می کنیم فقط و فقط از سوی ما باید پشتیبانی شود. بنابراین تشکیل این نیرو قبل از هر چیز نیاز ضروری ماست.

در مورد وظایف و عملکرد کلی این قوا من توانسته ام طرحی به این حد را در ذهن خود بپرورانم، حال در این مورد شما چه نظری دارید؟

شکری: با توجه به اینکه شما می گوئید نباید از ارتش و نیروی انتظامی انتظار کمک داشته باشیم، می توانم پرسیم که مسئولیت اجرای قتل عام ارامنه بدون ملاحظه به زنان، پیران و کودکان را باید به چه شیاطینی محول کنیم؟ نمی توانم بفهمم که ما بدون ارتش و نیروی انتظامی چگونه موفق خواهیم شد؟

دکتر ناظم: اگر بهاءالدین شکیر نقشه خاصی در ذهن نداشت با مقدمه ای چنین طولانی آغاز سخن نکرده و صرفاً به سخنان ما گوش می سپرد. قدری تحمل کن تا اظهاراتش را تمام کند.

بهاءالدین شکیر: بله رفقا بار سنگینی را بر دوش گرفته ایم، سنگین تر از حد تصور و اگر بدون توسل به اقدامات جدی عمل کنیم موفقیت ما مشکوک خواهد بود، این ایده مدت زیادی است که ذهن مرا به خود مشغول داشته است. مدت زیادی است که در جستجوی وسایل نابودی جمعی ارامنه هستم و فکر می کنم راه مناسب را یافته ام. من بدین منظور شب های زیادی بی خوابی کشیده ام و همیشه جوانب کار را کاملاً سنجیده و بهترین راه موجود را که در ضمن بیشترین منفعت را داشته باشد بر می گزینم. امروز کشور در جنگ و بسج عمومی است، هر کس که قادر به حمل سلاح باشد در حال سربازی است. در این اوضاع بیشترین نفع ما در چیست؟ قوای مورد نظرمان را از کجا می توانیم پیدا کنیم؟ اگر این را بتوانیم معین کنیم مسئله را باید حل شده پنداشت. آیا افراد وارد به آدم کشی، غارت و ویرانگری و تجاوز به ناموس که از خدمت نظام هم معاف

نفر از زنان، کودکان و ناتوانان و پیران باید مجبور به ترک مناطق جنگی شوند و در منطقه دیرالزور ایالت حلب موقتاً اسکان داده شوند. وی همچنین دستور سری ذیل را به طور جداگانه به والیان ابلاغ نمود.

«برای پیش گیری از تهدید ارتش و به مخاطره انداختن امنیت کشور از سوی ارمنه، مسئولین سیاسی - نظامی جابجایی و تبعید کلی ایشان از مناطق مسکونیشان به دیگر نقاط کشور را نیازی ضروری تشخیص داده اند و دولت نیز امر به این کار نموده که اجرای سریع این دستور از اهمیت زیادی برخوردار است. در واقع حکومتی که اینک در حال جنگ است و برای حفظ موجودیت خود جان هزاران فرزند خویش را در جبهه ها فدا می کند و در عین حال از کلیه شهروندان خویش بیش از هر زمان دیگر انتظار یاری میهن را دارد، در مورد کسانی که از درون آن را مشغول و از پشت به آن ضربه می زنند اتخاذ و اجرای کامل چنین تصمیمی طبیعی و حق قانونی آن می باشد، لذا دستور به اجرای جدی این مصوبه داده می شود.»

به غیر از این امریه وزیر کشور بخشنامه ای نیز به تاریخ ۱۳ رجب ۱۳۲۳ مصادف با ۱۴ مه ۱۹۱۵ در سه ماده به شرح زیر برای مسئولین استانها ارسال کرد.

ماده اول: هر گاه و به هر شکل مردم علیه فرامین دولتی و روشهای برقراری نظم و عدالت در کشور شورش کرده و به مقاومت مسلحانه علیه آن بپردازد، نیروهای انتظامی، ارتش و گروه های مستقل حق دارند و باید شدیداً به مقابله با آنها پرداخته و شورش را سرکوب نموده و عاملین آنرا تنبیه نمایند.

ماده دوم: فرماندهان نظامی و گروه های مستقل بنا بر تشخیص خود اهالی روستاها و گروه های روستایی را که به خیانت و جاسوسی آنها شک می برند می توانند به صورت فردی یا جمعی به دیگر نقاط کشور منتقل و اسکان دهند.

ماده سوم: مواد این بخشنامه از تاریخ انتشار قابل اجرا می باشد.

X

این کار دو سود خواهیم برد اول اینکه در بین تعبیدیها این باور ایجاد خواهد شد که خطری زندگیشان را تهدید نمی کند و بجای آنکه ثروت خویش را در جایی مدفون کنند، به همراه خود خواهند برد که در این صورت غنیمت افراد «تشکیلات ویژه» ما پربارتر شده و آنها را در ادامه کارشان جری تر و مصمم تر خواهد ساخت.

ثانیاً با این کار تعصب مسلمین تحریک شده به جای حمایت از همسایگان ارمنی خود آنان را به اسلام دعوت خواهند کرد و در صورت رد پیشنهادشان به دشمنی با آنها بر خواهند خاست. بدین ترتیب تنها اقلیت کوچکی از ارمنه باقی می ماند که به اسلام گرویده اند که پاکسازی آنها نیز کار بسیار ساده ای خواهد بود.

بهاءالدین شکیر: این ایده شکاری بسیار ارزشمند است حتماً باید آنرا مد نظر داشت و برای تأمین منافع «تشکیلات ویژه» اجرای آن کاملاً ضروری است.

شکاری: یک مسئله باقی می ماند که مهم تر از هر چیزی است، اینکه بودجه مورد نیاز تشکیلات مذکور از کجا تأمین خواهد شد؟

بهاءالدین شکیر: بدیهی است که این مسئله به دفاع ملی مربوط می شود، لذا بودجه لازم را از صندوق دفاع ملی تأمین می کنیم.

دکتر ناظم: با اصول مسئله موافقت شد، موردی هم برای مشورت باقی نمی ماند، حال پس از دیدار با طلعت باید وارد عمل شویم.

دولت با نظر هئیت سه نفره اجرائی موافقت نمود و با آزاد کردن کلیه جنایتکاران زندانی آنان را به «تشکیلات ویژه» سپرد که به نقاط مورد نظر اعزام گردیدند.

طلعت (پاشا) وزیر کشور هم امریه نهائی مربوط به کوچ اجباری ارمنه را به ولایات صادر و مرکزیت حزب اتحاد و ترقی نیز کلیه شعب و بازرسین خود را از موضوع مطلع کرد.

طلعت در متن امریه اش با اشاره به اعتراضات ارمنه به دولت، کمک به ارتش روسیه و شورشهای خود در نقاط مختلف که باعث کندی عملیات ارتش شده است و برای دفاع از کشور و دین تا پایان جنگ کلیه آحاد ارمنه بدون استثناء و تا آخرین

شکاری: من هم قبول کردم که وقتتان را بیهوده تلف نکرده اید، تبریک می گویم، حقیقتاً ایده جالبی را پرورانده و جوانب اجراء را اندیشیده اید. اعتراف می کنم که برای این کار وسیله ای مناسب تر یافت نمی شود، حالا اطمینان دارم که در مدتی قریب به دو ماه کل ارمنه را می توانیم نیست و نابود کنیم.

دکتر ناظم: اگر به اینها یونیفورم نظامی بپوشانیم جالب تر و مؤثرتر خواهد شد، اینطور نیست؟

بهاءالدین شکیر: نه فقط لباس بلکه آنها را به گروه های رزمنده ۱۰ الی ۵۰ نفری تقسیم کرده و در رأس هر گروه یکی از افراد مطمئن و فرمانبردار «چته» خود را به سرگروهی می گماریم، این مهم تر از هر چیزی است.

دکتر ناظم: بسیار خوب این روش را قبول کردیم، حال برنامه اجرائی را تنظیم کنیم.

بهاءالدین شکیر: واضح است که ارجحیت قتل عام ارمنه شهرها و روستاهای مختلف را در

مشورت با وزیر کشور مشخص خواهیم نمود و به هر منطقه به تعداد مورد نیاز از نیروهای ویژه اعزام خواهیم داشت. اینها در مسیرهایی که ما قبلاً تعیین خواهیم کرد در مکانی مناسب به انتظار کاروان های ارمنه در کمین خواهند نشست. وزیر کشور طلعت هم به مسئولین اجرائی شهرهای مورد نظر امریه ای ارسال داشته و از آنها خواهد خواست که به جهت ضرورت دور شدن

ارمنه از مناطق جنگی آنها را گروه گروه و هر دو روز یک بار به همراهی پاسبانان از طریق فلان مسیر به فلان جا ببرند. قوای انتظامی با اطاعت از این امریه آنان را جمع و به مکان های از پیش تعیین شده منتقل خواهند نمود. و به محض رسیدن به نقاط کمین قوای «تشکیلات ویژه» گروه

ها را به آنان سپرده و باز می گردند، افراد چته هم تا آخرین نفر از این گروه های ارمنی را بلافاصله کشته و به منظور حفظ بهداشت عمومی اجسادشان را مدفون می کنند. بدین ترتیب یکی پس از دیگری عملیات قتل عام را تکمیل خواهند کرد. اجناس، پول ها و گهرهایی که ارمنه بدست

آید به عنوان غنیمت بین چته ها تقسیم خواهد شد. ما چیزی از اینها نخواهیم ستاند و اگر به زنان و دختران هم تجاوز کنند اعتراض نخواهیم کرد.

دکتر ناظم: بهاء شما واقعاً با روحیات این قبیل افراد آشنائی عمیقی دارید. من در این لحظه شما را نه یک دکتر بلکه سرگروه چته های خونخوار می شمارم چه خوب همه جوانب را مد نظر داشته اید.

شکاری: شك نباید داشت که مردم مسلمان به نگهداری و محافظت از برخی ارمنه اقدام خواهند کرد، جلوگیری و ممانعت از این اقدام بدون اذیت و آزار و حتی با تمایل مردم مسلمان امکان پذیر است. روشی که علیه یهودیان و اعراب در عصر تفنیش عقاید در اسپانیا به کار گرفته شد به ذهن

خطور کرد. این روش را ما هم می توانیم اختیار کنیم. آماده کردن مقدمات مهاجرت ارمنه طبعاً سه چهار روز فرصت می خواهد. ما بطور غیر رسمی اعلام می کنیم هر کس در این حین به دین اسلام بگردد از مهاجرت معاف خواهد شد. ما از

نقش صهیونیسم در قتل عام ارمنیان

«بگذار سلطان فلسطین را به ما بدهد در مقابل ما امپراتوری عثمانی را از هر نیازی مبرا خواهیم ساخت و افکار عمومی جهان را به نفع وی تغییر خواهیم داد».

«تئودور هر تسل»

«احمد آقاییف»، «جلال کرخمازوف»، «محمود تاکیف»، «ضیا بیگ» و یاد کرد.

جلسه با شعارهایی شدید علیه روسیه آغاز گشت و آرامنه به «روس پرستی» محکوم شدند. جلسه تصمیم گرفت تا علیه آرامنه و یونانی ها اعلام بایکوت کند. (۴۰ - ص ۴۲ - ۴۳) یادآور می شود که سخنران اصلی این جلسه «طلعت» بود.

اسماعیل رانین نشان می دهد که ترک ها در نظر داشتند تا «خطر ارمنستان» را از راه پانتورانیسم بردارند و از طریق آذربایجان با آسیای مرکزی رابطه برقرار کنند.

در ۳۱ دسامبر ۱۹۱۵ هئیتی به سرپرستی «یوسف اوغلی دکیجورا» که از روسیه فرار کرده بود از ترکیه راهی وین می شود، این هئیت یادداشتی تسلیم مقامات دولتی اتریش می کند که در آن آمده است:

۱- بخارا و ترکمنستان را از تسلط روسیه نجات داده به ترکستان ملحق سازید.

۲- به قرقیزستان استقلال سیاسی بدهید.

۳- سلطنت را در کازان و حکومت خانی را در کریمه تحت نظر امپراتوری عثمانی احیا کنید.

۴- به ترک های نواحی ولگا و دریای خزر خودمختاری اعطا کنید.

مقامات دولتی وین وعده دادند تا مفاد یادداشت را دقیقاً مطالعه کرده و نظر خود را در مورد آن اعلام دارند. (۴۱ - ص ۴۴)

سران صهیونیسم با حمایت از کشتار آرامنه توسط ترک های جوان در سال های جنگ جهانی اول سعی داشتند تا بدین وسیله نقشه های خود را عملی سازند. در سالهای ۱۶-۱۹۱۴ سران یهودیان آلمان فعالتر از همه بودند، آنان کمال همکاری و حمایت خود را از سیاست های آلمان قیصری نشان دادند.

پایان

زیر نویس

38- Armestrang H. C. Gray Wolf, *The Life of Kemal Ataturk*, N.Y. 1961.

39- "Middle Eastern Studies, London 1971, vol. VII, No I.

۴۰- گانگرونی ه. قیام آرامنه علیه حکومت جبار عثمانی (۱۹۱۰ - ۱۸۹۰) بیروت ۱۹۷۳

۴۱- رانین اسماعیل قتل عام آرامنه در دوران سلاطین عثمانی چاپ نوم-تهران ۱۹۷۲

پروفیسور جون کیراکوسیان

«ترک های جوان

در برابر دادگاه تاریخ»

قسمت سوم

لوتر نشان می دهد که یهودیان پست های حساس و مهم دستگاه اجرائی حکومت ترک های جوان را در دست گرفته بودند.

آنان سعی کردند که پست وزارت امور اجتماعی را نیز در دست گیرند. اما آن به «حلاجیان افندی» سپرده شد، آنهم به آن دلیل که پس از کشتار «آدانا» در سال ۱۹۰۹ از لحاظ سیاسی لازم بود تا یکی از پست های مهم دولتی به آرامنه سپرده شود. «حلاجیان» زمانی توانست مطمئن تر بر صندلی وزارت خویش تکیه کند که به عضویت لژ فراماسونری طلعت و جاوید در آمد، و تا قبل از آن نشریه «ژیون تورک» که بودجه آن از طرف یهودیان تأمین می شد وی را به باد انتقاد می گرفت. (۳۸ - ص ۱۰۰)

«اسرائیل زانگیول» شخصی که تصویه حساب تمامی قروض خارجی امپراتوری عثمانی را تقبل کرده بود، در آوریل ۱۹۱۰ در ماهنامه «فورت نایتلی رویو» چاپ لندن طی مقاله ای می نویسد: «اگر ترک های جوان اجازه مهاجرت بی قید و شرط یهودیان به فلسطین را بدهند، وی ترکی را به عنوان زبان مادری خویش بر می گزیند».

مصطفی کمال نیز در صفوف فعال ترک های جوان صهیونیست در سالونیک حضوری داشت. وی لقب «برادر ودوذا لوج» گرفته بود. «لوج» قسمتی از سازمان بین المللی نیپیلیستی بود که تمامی اعضاء آن تابعیت و ماهیت ملی خویش را از دست داده و فقط در مورد کشتار یهودیان توسط روس ها و یا در مورد یهودیان ثروتمند وین صحبت می کردند.

«آرمسترانگ» شرح حال نویس م. کمال (آتاتورک - م) در مورد او می نویسد: «کمال در مورد یهودیان و اهداف بین المللی آنان آگاهی قبلی نداشت. وی افتخار می کرد که یک ترک است و فقط به سرنگونی رژیم سلطان جبار و قطع دست اجانب از ترکیه فکر می کرد». (۳۹ - ص ۲۱ - ۲۰)

آرمسترانگ تأکید می کند: «یهودیان به او (کمال) اعتماد نداشتند و او هرگز به رتبه های بالای حزب اتحاد و ترقی ارتقاء نیافت». «مصطفی کمال از پرحرفی ها و کارآمد نبودن سران حزب اتحاد و ترقی ناراضی بود». بنابه گفته آرمسترانگ: «کمال هرگز به رهبران حزبی احترام نمی گذاشت، وی با انور درگیر شده بود». آرمسترانگ انور را «پسر عجول»، طلعت را که سرپرستی وزارت پست را نیز در دولت داشت «خرس گنده زشت رو»، جمال را «مرغ به تخم نشسته» و «آسیائی عقل گم کرده»، جاوید را «یهودی دین عوض کرده سالونیک» و ... معرفی می کرد. (۳۹ - ص ۲۱)

اسماعیل رانین پرفیسور تاریخ دانشگاه تهران نیز در مورد همکاری ترک های جوان و صهیونیست ها علیه آرامنه، سخن به میان آورده است. مورخ ایرانی با معرفی ترک های جوان، آلمانی ها، ناسیونالیسم ترک و پانتورانیسم، به عنوان مسببین اصلی قتل عام آرامنه به نقش منفی و مؤثر یهودیان در این مورد اشاره کرده خواننده خود را از حقایق ناگفته بسیاری آگاه می سازد. وی در کتاب خود به اسنادی از کتاب فرانسوی «Le Dernier Bal» (آخرین بال) (صفحات ۸۶ - ۴۶، ۳۶ - ۱) اشاره می کند که در آن عملکردهای ضد ارمنی صهیونیسم بین المللی افشا شده است. در اسناد فوق الذکر عمدتاً بر جلسه مخفی ترک های جوان و صهیونیست ها که در ۲۳ ژوئن ۱۹۱۴ در استانبول تشکیل شده بود تأکید می شود. این جلسه در کلپ «نوری عثمان» و با حضور ۷۰۰ تن تشکیل یافته بود که طلعت، بدرین، سید، فکری، خیابوی و غیره از ترک ها، «ساموئل افندی»، «آبراهام افندی» و غیره نیز از یهودیان در آن شرکت داشتند.

در این جلسه همچنین چند تن از پان اسلامیست های افراطی که از روسیه فرار کرده بودند حضور داشتند که از میان آنان می توان از

انعکاس اخبار قتل عام در مطبوعات وقت ایران

○ نشریه تربیت

شماره ۳۱۷-۲۶ ژوئیه ۱۹۰۴

اما در این اوقات در روزنامه های فرنگ دیده می شود که فتنه و اغتشاش و خونریزی در ارمنستان تجدید شده و دول انگلیس و فرانسه و روس قنصل به ارزروم فرستاده که تحقیق و جلوگیری کنند. امیدواریم این مسایل حقیقت نداشته باشد و اگر حقیقت دارد دنباله پیدا نکند.

○ روزنامه عصر جدید - شماره ۱۳

۷ ذیقعدہ ۱۳۳۳-۱۸ سپتامبر ۱۹۱۵

این خبر تائید شده است که شیخ الاسلام مخالف قتل ارمنه می باشند و بدین واسطه بعد از پروتست و اعتراض سختی بر ضد این مسئله استعفا داده است.

○ روزنامه رعد - شماره ۷

۲۰ ذیقعدہ ۱۳۳۳-۳۱ سپتامبر ۱۹۱۵

در محلات مثل اوج کلیسا و گمری بواسطه ارمنه فراری از عثمانی که تا دو بیست هزار نفر جمع شده اند بعضی امراض تولید و همه روز بیش از دو بیست نفر از آنها تلف می شوند ولی نمی توان این مسئله را دلیل بر شدت و با دانست چون ناخوشی آنها از گرسنگی و فلاکت و عدم ترتیبات حفظ الصحه است.

○ روزنامه عصر جدید - شماره ۱۲

۲ ذیحجه ۱۳۳۳-۱۷ اکتبر ۱۹۱۵

همه کس از رفتار ترک ها بر ضد ارمنه متفق است. از قراریکه تصور می کنند زمامداران امور را قصد این است که ریشه ارمنه را کنده از ۸۰۰۰۰ الی ۱۰۰۰۰۰ آنها را بقتل رسانند.

○ روزنامه عصر جدید - شماره ۱۸

۱۸ ذیحجه ۱۳۳۳-۲۸ اکتبر ۱۹۱۵

ترجمه مقاله اساسی تایمز لندن مورخه سلخ (آخر-آراکس) سپتامبر.

مخبر ما از قاره اخبار مفصلی راجع به قتل عام ارمنه در آسیای صغیر نوشته و برای ما فر [تاده است دائره تعرض ن]بت به ارمنه بقدری وسعت یافته و چندان قساوت و ظلم همراه آن بوده ا[ت که میتوان گفت در تاریخ خونین شرق نزدیک فقط یک واقعه نظیر آن یافت می شود. آن واقعه که با قتل عام ارمنه اش میتوان مقایسه کرد در تاریخ بلغار یافت می گردد. هنگامیکه قشون فاتح عثمانی پای خود را برای نخستین دفعه در بالکان گذاردند چنان در انهدام نژاد بلغار پافشاری کردند که اسم بلغار از یاد اروپائی ها محو گردید. ترکها کوشش مینمایند که ارمنه را گرفتار همان سرنوشت قساوت کارانه نمایند که در روزگار پیشین بلغار را کردند. علی الظاهر نژاد ترکها (ترکهای جوان آ.آ.) قصد دارند که ریشه ارمنه را بکلی کنده بدین ترتیب از این ناحیه خاطر خود را آسوده سازند. قتل عام های ۱۸۹۶، ۱۸۹۶، ۱۹۰۹ نسبت به آنچه حالامی کنند خیلی بی اهمیت است در سال ۱۹۰۹ روسای کمیته اتحاد و ترقی بدول اروپای غربی چنین وانمود می کردند که آنها بقتل ارمنه در آدانا و در تار سوس و سایر نقاط میلی ندارند و آنها مسئول این وقاحت نیستند لیکن حال معلوم می شود که اظهارات ارمنه مقرون به صحت و صواب بوده و اعضا کمیته مزبور که دعوی تجدد و اصلاح می کردند باعث قتل عام ۱۹۰۹ ارمنه بوده اند. دو نفر از اشخاصیکه در این عصر مستقیماً مسئول این سؤ اعمال اند انور پاشا و طلعت بیگ می باشند از جمله مطالبی که قدری خیال شخص را راحت می سازد این است که هیچیک از این دو نفر اصلاً ترکی نژاد نیستند و هر دو را مسلمان مصلحتی میدانند. انور بیگ یکنفر نیمه لهستانی است و طلعت در حقیقت از نژاد کولی ها می باشد و دارای وطن و مملکتی نیست علت عداوت انور پاشا با ارمنه این است که آنها در جنگ های قفقاز به قشون روس کمک کردند لیکن چه جای شبهه که مبدأ جمیع این جرایم و مسئول خون یک میلیون و نیم ارمنه عثمانی آلمان ها هستند زیرا که انور و طلعت هیچیک حکمران اسلامبول نیستند آنها فقط مقهور اراده آلمان می باشند یک کلمه از دربار برلن این قتل و غارت را که نواحی وسیع آسیای صغیر را شومت آن بانرو

خراب شده است خاتمه می داد قیصر می توانست به یک اشاره از قتل ارمنه جلوگیری نماید آیا حالا او مداخله خواهد کرد؟ تصور نمی کنیم. وقایع نگار ما اسم چند نفر از قنصل های آلمان را نوشته است که به همراهی ترکها مشغول دفع ارمنه هستند. ما تصور می کردیم که دامن پادشاه آلمان و ملت وی هیچ گناهی بدتر از آنچه در بلژیک کردند ملوث نخواهد ساخت لیکن اشتباه کرده بودیم. روسای کمیته اتحاد و ترقی اگر به حال خود وا گذاشته شوند شاید وقتی از این اعمال سیاه خسته گردند لیکن اگر همه وقت با آلمان ها همراه باشند دیگر امیدی برای ارمنه نیست کاری که از دست متفقین بر می آید این است که طلعت و همدستان شریر وی را متنبه سازند که الان جنگ تغییرات بزرگ در خود می بیند و وقتی خواهد رسید که آنها گرفتار شده و دول انتقام کشنده با آنها همان معامله را خواهند کرد که با قاتل می نمایند.

○ روزنامه رعد - شماره ۴۲

۲۴ محرم ۱۳۳۴-۲۲ نوامبر ۱۹۱۵

در مجلس مبعوثان (سنا. آ.آ.) انگلستان در جواب استیضاح راجع به قتل و غارت ارمنه معاون وزارت خارجه دولت انگلیس در پارلمان اظهار داشته است که از اقدامات دول بیطرف که در این باب اتخاذ کرده اند مسبوق نیست ولی درباره واتیکان یعنی مقام پاپی روم مشغول مذاکره با دولت عثمانی شده و بعد دول آلمان و اتریش را وادار کرده است که در نغد دولت عثمانی داخل عمیات برای جلوگیری این یتل و غارت شوند.

○ روزنامه رعد - شماره ۹۰

۷۵ ربیع الاول ۱۳۳۴-۳۱ ژانویه ۱۹۱۶

از جراید قفقاز- در اطراف ارومی (ارومیه. آ.آ.) در نقطه (سرکارو) جوار سرحدات عثمانی و ایران دستجات قشون عثمانی پیدا شده و از اینقرار ترک ها خیال دارند که در جنوب و غرب دریاچه ارومی مشغول عملیات جنگی شوند. قشون عثمانی وارد ساوجبلاغ شده اند. گرچه در خود شهر ارومی سکوت و سکونت حکمفرما است ولی ارمنه خیلی مضطرب و متوحش هستند.

○ روزنامه رعد - شماره ۱۱۸

۲۰ ربیع الثانی ۱۳۳۴-۲۴ فوریه ۱۹۱۶

دولت اتازونی (آمریکا. آ.آ.) بر ضد کشتار ارمنه تلگرافاً به عثمانی پروتست کرده و اظهار امیدواری می کند که مرتکبین تنبیه و سیاست شوند هرگاه کشتار تجدید شد اتازونی اقدام سخت تر خواهد نمود.

○ **نشریه تبریز - شماره ۲۲**

۲ محرم ۱۳۳۸ - اکتبر ۱۹۱۹

پارلامنت (مجلس-آ.) ارامنه از تمام پارلامنت های دول متفقین تلگرافاً درخواست می نمایند که آنها جلوگیری و کمک نمایند و نگذارند ملت ارامنه نابود شوند و دستجات ترک و کرد به سرکردگی صاحب منصبان عثمانی به آن ها هجوم می آورند چونکه غفلت دولت ها را می بینند این است که داخل خاک ارامنه شده و ماها را می کشند تمام مردهای ملت ارامنه تجهیز شده اند ولی قوه ما مقابلی نمی کند و در ارمنستان اسلحه و آذوقه قدرکفایت نیست و باید نابود شویم.

○ **روزنامه ایران - ۴ صفر ۱۳۳۸ - نوامبر ۱۹۱۹**

کابینه جدید در تحت مراقبت و اختیار کمیته اتحاد و ترقی بوده به نظر میآید مصمم شده اند که حتی الامکان در مقابل تصمیمات کنفرانس صلح مقاومت نموده و مجاهدات خود را در قتل و غارت مسیحیان تعقیب نمایند.

○ **روزنامه رعد - شماره ۲۵۹**

۵ جمادی الثانی ۱۳۳۸ - مارس ۱۹۲۰

جریده تایمس (تایمز-آ.) اطلاع حاصل نموده که عساکر عثمانی و کرد هفتاد هزار ارمنی را در سیلیسی قتل عام نموده اند و هنوز هم در اطراف ماراش مجادله و نزاع باقیست ارامنه قویاً مشغول مقاومت هستند ولی صدمات زیاد به آنها در این جنگ وارد آمده عثمانی ها در باخچه پیشرفت نموده اند و در همه جا تخم بیم و هراس می افشانند.

○ **روزنامه رعد - شماره ۲۶۷**

۱۶ جمادی الثانی ۱۳۳۸ - ۸ مارس ۱۹۲۰

اسقف کل ارامنه مقیم اسلامبول تلگرافاً اطلاع داده است قوای فرانسه روز نهم فوریه «ماراش» واقعه در سیلیسی را تخلیه نمودند روز بعد از آن سه هزار ارمنی قتل عام شدند یک هزار و پانصد نفر فرار و خود را به «اصلاحیه» رسانده لکن عده کثیری از آنها بواسطه سردی هوا تلف شدند و از بیست هزار نفر ارمنی که در «ماراش» باقی مانده بودند شانزده هزار نفر قتل عام شدند. مخبر جریده «تایمز» مقیم اسلامبول بیانیه فوق را ضمیمه کرده و می نویسد ملیون نقشه طرد و تبعید را مجدداً بموقع اجرا گذاشته و چندین دسته از تبعید شدگان را با فجایع معموله به قتل رسانده اند.

○ **روزنامه ایران**

۱۸ جمادی الثانی ۱۳۳۸ - ۲۰ مارس ۱۹۲۰

در خود قسطنطنیه بیم وقوع هیچ واقعه غیر منتظره نمیروید و لیکن در آن قسمتهایی از آسیای صغیر که در تصرف قوای متفقین نمی باشد وضعیت فوق العاده وخیم است. مطابق اطلاعات واصله بسیاری از دهات ارامنه در ناحیه ولایت پروسه بوسیله قوای ملیون خراب شده است و در همه جای آن نواحی که تحت سلطه ملیون عثمانی است طرد و قتل ارامنه دوام دارد.

برگرفته از کتابچه «قتل عام ارامنه و مطبوعات وقت ایران»
گردآورنده: خاتم آینا خاچاطویان

○ **روزنامه رعد - شماره ۱۲۵**

۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۴ - ۵ مارس ۱۹۱۶

ترکها از ابتدای جنگ حاضر تاکنون بنا به تعلیمات و تحریکات آقایان خود یعنی آلمانیها متجاوز از ۸۰۰۰۰۰ ارامنه بی گناه را تلف کرده اند. حالاهم ترکها باز بواسطه تحریکات آلمانیها انتقام سقوط ارضروم را از سر ارامنه ساکنین آسیای صغیر خواهند کشید. از سرگذشتهای بلژیک و صربستان و لهستان تاکنون بس چیزها نوشته شده است نمی دانیم چرا از فاجعه خونین ارمنستان و قتل ارامنه که مثل گله گوسفندان دچار کارد قصاب بیرحم شده اند اسمی برده نمی شود.

○ **روزنامه رعد - شماره ۱۶۹**

۱ رجب ۱۳۳۴ - ۴ مه ۱۹۱۶

روزنامه ابوک اشعار می دارد که از منابع موثقه خبر می دهند که ترک ها از ابتدای جنگ تاکنون متجاوز از ۱۰۰۰۰۰۰ ارمنی را قتل عام نموده اند و در ضمن ۱۰۰۰۰۰ نفر هم ارامنه کاتولیک مذهب معدوم شده اند جد و جهد حکومت آمریکا برای جلوگیری از اعمال شنیعه ترک ها تاکنون نتیجه حاصل نکرده است.

○ **نشریه تبریز - شماره ۲۴**

۲ شعبان ۱۳۳۷ - مه ۱۹۱۹

اتلاف حاصل و خورد و خوراک که عساکر عثمانی در جنوب روسیه و ارمنستان وارد کرده و برده اند مملکت را دچار قحط و غلا کرده چنانچه اهالی با علف و یونجه زندگانی میکنند.

○ **نشریه تبریز - شماره ۳۶**

۲۷ رمضان ۱۳۳۷ - ژوئن ۱۹۱۹

۶۶ نفر از توقیف شدگان عثمانی که مسئول و مسبب قتل عام ارامنه می باشند به لوندون (لندن-آ.) وارد شده اند.

○ **روزنامه ایران**

۱۰ شوال ۱۳۳۷ - ۹ ژوئیه ۱۹۱۹

دفتر اطلاعات ارامنه اطلاع می دهد که پس از آنکه محکمه عالی انور پاشا طلعت و جمال و دکتر ناظم را برای محاکمه طلبیده و آنها فرار نمودند ۱۰ روز فرجه داده شد که فرصتی پیدا کرده خود را به اسلامبول برسانند لیکن چون در قبول این مسئله استتکاف ورزیده و در محکمه حضور بیم نرسانند قرار بر این شد که حقوق آنها را قطع و اموال و املاک آنها را ضبط دولت نمایند. کمیسیونی برای مساعدت به تبعید شدگان ارامنه و یونانی تشکیل یافته مستر رواندالد قنصل آمریکا نیز ریاست افتخاری آن را قبول کرده است.

○ **روزنامه ایران**

۱۹ شوال ۱۳۳۷ - ۱۸ ژوئیه ۱۹۱۹

هزاران هزار ارمنی را با وحشی ترین اسلوبي معدوم نمودند و بدترین افکار را در اروپا و امریکا برای خود تهیه دیدند.

← ۱۱

برداری با چنین سرنوشتی مواجه شده اند. پاره نی از آثار شیراکاتسی نیز بعد ها از سوی نسخه برداران تحریف شده اند و بخش هایی را که نسخه برداران مخالف دیدگاه خود یافته اند از آثار او حذف کرده اند و حتی گاه چیزهایی نیز به آن ها افزوده اند.

آنانیا شیراکاتسی را بحق باید بنیانگذار و تکامل بخش علم ریاضیات در ارمنستان دانست که بر پایه ریاضیات او قرن ها نسل های پی در پی بسیاری با این علم آشنا شده اند. مورخان ارمنی در قرن های بعد، همواره از گنجینه علمی شیراکاتسی در رشته ریاضی با تحسین یاد کرده اند و نبوغ او را ستوده اند. شیراکاتسی در تاریخ علم ریاضی در ارمنستان یگانه شخصیت عظیم و بی همتاست.

برخی از آثار شیراکاتسی به دیگر زبان ها از جمله روسی نیز ترجمه شده اند. یکی از آثار شیراکاتسی با نام «درباره مسئله و حل آن» در سال ۱۹۱۸ میلادی به زبان روسی ترجمه و منتشر شد. این اثر که حاوی ۲۴ مسئله

ریاضی است به دو قسمت تقسیم می شود. قسمت اول حاوی ۲۴ مسئله است و در قسمت دوم چگونگی حل این مسایل و جواب های آن ها جای گرفته است.

شیراکاتسی یکی از آثار خود را به تعریف چهار عمل اصلی ریاضی اختصاص داده است. او همچنین در مبحث مقیاس های اوزان و واحد های اندازه گیری مورد استفاده در ارمنستان آن ها را در کنار اوزان و اندازه های یونانی، عبری، آشوری و ایرانی قرار داده است.

شیراکاتسی در آثار مذهبی خود از افکار نویسندگان و متفکران کلیسایی نامدار بیزانس و آثار مذهبی آنان به طور گسترده استفاده کرده است. منشأ جهان بینی شیراکاتسی فلسفه یونان و دین مسیح است. با وجود این در جهان بینی ایده آلیستی شیراکاتسی نشانه هایی از عناصر ماتریالیستی نیز مشهود است. چرا که به هنگام تفسیر و توجیه پدیده های طبیعی و مسایل مشخص علمی، دریافت های مادی او نمود پیدا می کنند. اما به هنگام طرح مسایل تئوریک و نتیجه گیری های فلسفی، ایده آلیسم مسیحی او خود نمایی می کند. پیش از

شیراکاتسی، داویت آنهاقت، یزنیگ کقباتسی و دیگران به هنگام طرح مسایل فلسفی به علوم طبیعی نیز اشاره کرده اند، اما شیراکاتسی اولین دانشمند ارمنی است که علوم طبیعی و علوم دقیقه را از فلسفه جدا می کند و به طور مستقل به تحقیق و پژوهش در این رشته های علمی می پردازد. او طالع بینی و ربط دادن تقدیر انسان به حرکت ستارگان را که در زمان او شایع بود، گونه نی خرافه پرستی و جادوگری قلمداد می کند و با آن به مخالفت بر می خیزد.

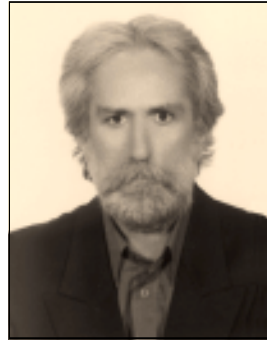
آثار آنانیا شیراکاتسی دارای ارزش ادبی خاصی نیستند. اما دارای اهمیت تاریخی و فرهنگی ویژه می باشند. او کوشیده است مسایل علمی زمان خود را با زبانی غنی و همه فهم به خواننده ارائه کند. اگر چه دیدگاه های علمی شیراکاتسی امروز دیگر نمی توانند مورد قبول باشند، با این حال در تاریخ علوم و فرهنگ ارمنی جای ویژه او به مثابه شالوده ریز رشته های علوم دقیقه در ارمنستان همچنان محفوظ است.

فلسفه و علوم در

ارمنستان قرن های میانی

(۴)

احمد نوری زاده

آنانیا شیراکاتسی

علوم دقیقه به مثابه رشته های علمی دارای ویژگیهای ملی و محلی، برای اولین بار در قرن هفتم میلادی به طور گسترده ئی در ارمنستان رواج پیدا کردند. این رشته های علمی، به ویژه ریاضیات، نجوم و جغرافیا و همچنین فلسفه با نام آنانیا شیراکاتسی دانشمند و فیلسوف برجسته ارمنی بستگی تنگاتنگ دارد.

پیش از آنانیا شیراکاتسی در آثار مؤلفان ارمنی تنها اشاره های گذرایی به این رشته های علمی شده بود. از جمله در آثار داویت آنهاقت (دراثر معروف وی «تعاریف فلسفه»)، یزنیق کقباتسی (دراثر «رد فرقه های دینی»)، در کتاب پیوتو، یا کتاب در باب ضرورت، کتاب «تاریخ ارمنیان» موسس خورناتسی و دیگران از این رشته های علمی سخن به میان آورده شده بود. البته پیش از قرن هفتم نیز رشته های علمی و علوم دقیقه در ارمنستان مورد توجه قرار داشته است. بهترین دلیل این مدعا می تواند پرداختن داویت آنهاقت به هندسه، ستاره شناسی و نیز موسیقی در «تعاریف فلسفه» و اشاره یزنیق کقباتسی به علم پزشکی باشد. این اشاره ها حکایت از آن دارند که رشته های گوناگون علمی در ارمنستان قرن پنجم میلادی نیز کاربرد داشته اند و مورد توجه دانشمندان بوده اند. طبقه بندی علوم در ارمنستان آن دوره و نیز کشورهای همسایه ارمنستان بر اساس نظریه های فلسفی ارسطو صورت می گرفت. حال آنکه بعد از ارسطو علوم دقیقه از جمله ریاضیات، ستاره شناسی، فیزیک، مکانیک و دیگر رشته ها گام های مستقل در راه تکامل برداشته بودند و به سیر تکاملی خود همچنان ادامه می دادند و نظریه های علمی دانشمندان برجسته هلنیست به مثابه دانش عمومی در میان همه ملل متمدن آن دوره، مورد توجه قرار گرفتند و در بسیاری از کشورها از جمله، ارمنستان، گرجستان، ایران، آسوریک، بیزانس و ... اشاعه یافتند.

اعتلاء و تکامل علوم دقیقه در ارمنستان را در قرن هفتم میلادی در سایه تلاش های علمی آنانیا شیراکاتسی دانشمند بزرگ ارمنی می دانند که نخستین نماینده برجسته علوم دقیقه در تاریخ فرهنگ معنوی ارمنی به شمار می رود. در قرن های میانی متقدم و متأخر نیز بسیاری از دانشمندان ارمنی در این عرصه های علمی درخشیدند که آنانیا نارگاتسی، گریگور ماگیستروس، هوهانس سوفستوس (سازکاوگ)، هوهان یرزنگاتسی، مختیاراتیری وانه تسی و دیگران در زمره آنان هستند.

آنانیا شیراکاتسی در عرصه علوم دقیقه ارمنستان از چهره های برجسته و شاخص است و دارای جایگاه استثنایی در این رشته است. اگر چه نشانه هایی از گرایش داویت آنهاقت به علوم دقیقه پیش از شیراکاتسی مشاهده شده، اما این گرایش از آن قدرت و شدت که در نزد شیراکاتسی وجود داشت، برخوردار نبوده است.

داویت آنهاقت نیز به ریاضیات، ستاره شناسی و مسایلی از این قبیل توجه نشان داده است. اما این بذل توجه تنها در حوزه نیازهای فلسفی و به منظور تفسیر و توجیه مسایل فلسفی و حل آن ها بوده و ریاضیات و مسایل مرتبط با آن برای داویت آنهاقت هدف اصلی و مرکزی نبوده است؛ بلکه وسیله ئی برای تجزیه و تحلیل و تفسیر قضایای فلسفی به شمار می رفته و او به مثابه مسئله اصلی به آن ها نمی پرداخته است. حال آنکه در مورد شیراکاتسی موضوع کاملاً متفاوت است. شیراکاتسی در ریاضیات و موضوعات و رشته های علمی مرتبط با آن یک ریاضیدان متخصص است و تنها به همین تخصص نیز اشتغال می ورزد. مسایل و موضوعات مربوط به رشته های مختلف علوم دقیقه زمان و علوم طبیعی در آثار آنانیا شیراکاتسی مطرح شده اند و با بهره گیری از دانش عصر، راه حل های مناسب و همه جانبه خود را یافته اند. او را می توان بنیانگذار علوم طبیعی در ارمنستان نیز به شمار آورد.

مسایل ساده و بغرنج مربوط به شناخت علل پدایش هستی و کاینات، ریاضیات، ستاره شناسی، فیزیک، جغرافیا و غیره از جمله موضوعاتی هستند که آثار آنانیا شیراکاتسی ثمره پرداختن به آن ها است. بر پایه همین آثار نیز آنانیا شیراکاتسی را بدون هیچ تردید باید بنیانگذار علوم دقیقه در ارمنستان به حساب آورد.

آنانیا شیراکاتسی دانشمند بزرگ ارمنی در قرن هفتم میلادی می زیسته است. تاریخ دقیق تولد او مشخص نیست. تخمین زده می شود که در حدود سال ۶۱۰ میلادی در «آنی» یا «آنه نیئتس» (شیراک) یا شیراکاوان، به دنیا آمده است. در برخی متون تاریخی از او با نام آنه تسی نیز یاد شده است. شیراکاتسی در سال ۶۸۵ میلادی درود حیات گفته است و تقریباً مدت هفتاد و پنج سال زیسته است. شیراکاتسی زندگینامه مختصری درباره خود نگاشته است که عمدتاً به شیوه تحصیل او مربوط می شود و همه زوایای زندگی او را روشن نمی کند. او تحصیلات ابتدایی را در مدرسه مذهبی زادگاه خود به پایان برده و سپس برای تکمیل تحصیل به ارمنستان غربی که تحت اشغال بیزانس بوده رفته است. برخی پژوهشگران ارمنی از ذکر تاریخ دقیق برای تولد و فوت شیراکاتسی خودداری می کنند و تنها اعلام می دارند که او در دو دهه نخست قرن هفتم به دنیا آمده است و اگر بخواهیم به کتاب «تاریخ» او استناد کنیم که در آن به حمله خزرها به ارمنستان (سال ۶۸۵ میلادی) اشاره شده است، با پذیرفتن این موضوع که او در آن زمان در سنین کهولت به سر می برده، می توان تخمین زد که شیراکاتسی در دهه هشتاد قرن هفتم میلادی وفات یافته است. درباره زمان و چگونگی تألیف آثار وی نیز مسایل نامکشوف و گنگ بسیاری وجود دارد و به وضوح نمی توان در این باره اظهار نظر کرد. تنها از روی اسناد و شواهد تاریخی موجود می توان برخی مسایل کلیدی مربوط به زندگی و آثار این دانشمند

برجسته ارمنی را روشن ساخت.

آنانیا شیراکاتسی خود اشاره کرده است که حساب را مادر همه علوم می دانسته است و دریافته بود که هیچ دانشی بدون سود جستن از حساب به نتایج منطقی درست نخواهد رسید. لذا او سعی می کند با فراگرفتن علم حساب خود را کامل کند. از آنجایی که در ارمنستان کسی را نمی یابد تا نزد او علم حساب را بیاموزد، به ناچار برای سیراب کردن عطش دانشجویی خود به جایی می رود که بتواند در مراکز یونانی آنجا به فراگیری علم ریاضی یا به قول خودش «هنر حساب» بپردازد.

بدینگونه شیراکاتسی به «تئودوپولیس» (کارین یا ارزروم) در قلمرو بیزانس می رود و در آنجا بوسیله یکی از متالهبین مسیحی به نام «یقیازار» مطلع می شود که در سرزمین «هایک چهارم» شخصی به نام «کریستو ساتور» زندگی می کند که در علم حساب و ریاضی سرآمد همگان است و «مرد حساب» نامیده می شود. شیراکاتسی مدت شش ماه در «هایک چهارم» بسر می برد و از محضر ریاضیدان معروف آن سرزمین بهره مند می شود. ولی دانش «کریستوساتور» را کامل نمی یابد و به همین دلیل به «کستانتینوپولیس» (قسطنطنیه) می رود تا بلکه در آنجا نزد شخصی کارآمد به آموختن علم ریاضی بپردازد.

در اینجا آشنایانش به او اطلاع می دهند که در شهر ترابوزان از شهرهای ساحلی پنتوس مردی روحانی به نام «تیوکیکوس» زندگی می کند که «منبع دانش است و با دبیری ارمنی نیز آشنا است». شیراکاتسی از آنجا به سوی ترابوزان حرکت می کند و به خدمت «تیوکیکوس» می رود و هدف خود را با او در میان می گذارد و از سوی او با مهر و علاقه مورد استقبال قرار می گیرد.

«تیوکیکوس» از دانشمندان برجسته عصر خود و از ریاضی دانان به نام بوده است. او در اسکندریه، رم و آن آموزش دیده بود و کتابخانه بزرگی در اختیار داشت که کتب علمی رشته های گوناگون در آن یافت می شد. شیراکاتسی در این کتابخانه می توانست به کتاب های علمی، تاریخی، پزشکی، اساطیری و سالنامه های مختلف دسترسی داشته باشد. «تیوکیکوس» در عین حال از زبان ارمنی به یونانی و از زبان یونانی به ارمنی متون گوناگونی ترجمه می کرده است. او زمانی به مثابه یک نظامی در ارمنستان زیسته بود و به زبان ارمنی تسلط کامل یافته بود. آنانیا شیراکاتسی مدت هشت سال نزد «تیوکیکوس» آموزش می بیند و پس از آنکه در علم ریاضی تبحر پیدا می کند و با متون علمی به زبان یونانی که به زبان ارمنی ترجمه نشده بودند، آشنا می شود، به ارمنستان باز می گردد و در «شیراک» مدرسه ئی تأسیس می کند و به کار آموزگاری می پردازد و به موازات آن در رشته های علمی مختلف از جمله ریاضی، حساب، هندسه، هینت، تقویم، جغرافی، فیزیک و ... به تحقیق و پژوهش همت می گمارد و آثار خود را در این زمینه های علمی تألیف می کند. در زمانی که آنانیا شیراکاتسی به کار در رشته های علمی گوناگون می پرداخت، در عرصه علوم مختلف نظریه فلسفی ارسطو حکفرما بود. حال آنکه نظریه ارسطو از دیدگاه کلیسای مسیحی به مثابه

بینش شرک آلود ارزیابی می شد و به همین دلیل مورد پذیرش قرار نمی گرفت. به رغم دیدگاه کلیسای مسیحی نظریه های فلسفی ارسطو در سرتاسر قرن های میانی به مثابه راهنمای علوم مورد استفاده قرار گرفته و از سوی همه متفکران و صاحب نظران کلیسایی و غیر کلیسایی و ضد کلیسایی عصر برای تفسیر و توضیح مسایل مذهبی و اعتقادی به کار گرفته شده است. لذا نظریه های منطقی و فلسفی ارسطو در زمینه های یاد شده نقش بسیار ارزنده و استثنایی ایفا کرده اند و دین مسیح را با دانش آشتی داده اند. در این عصر پدیده های طبیعی با روش های علمی ارسطو تفسیر می شدند و در نظر متفکران کلیسایی نیروی محرکه این پدیده

های طبیعی و هدایت کننده این نیرو و اداره کننده آن همانا پروردگار بود و تقدیر ازلی بر همه این پدیده ها حاکم بود. در قرن های چهارم تا اواخر قرن هشتم این گرایش فکری در همه رشته های علمی، فلسفی و ادبی مسلط بوده است.

در آثار آنانیا شیراکاتسی نیز عناصر اندیشه یونانی، به ویژه نظریه های فلسفه طبیعی ارسطو تا حدود زیادی به چشم می خورد. آثار علمی شیراکاتسی که از تنوع مضمونی بسیار برخوردارند گنجینه فرهنگی عظیمی در تاریخ ارمنستان به شمار می روند. آثار شیراکاتسی را از لحاظ مضمونی عمدتاً می توان به سه گروه تقسیم کرد: الف، ریاضی. ب، تاریخی. ج، مذهبی. در میان آثار او نوشته های علمی وی چه از لحاظ کیفی و چه از لحاظ کمی جای بزرگی را اشغال می کنند و معرف شخصیت علمی این دانشمند هستند و شخصیت او را به مثابه یک مورخ بسیار کم رنگ جلوه می دهند. درباره آثار مذهبی شیراکاتسی می توان گفت که این آثار به آن اندازه نیستند که بتوان او را به عنوان یک فعال عرصه ادبیات کلیسایی به حساب آورد. شخصیت دینی این دانشمند بزرگ در لابلای برداشت ها و ادراک او که در آثار علمی اش آورده شده اند، مستتر است.

آثار علمی شیراکاتسی به ویژه آثار مربوط به علم ریاضی او تا نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی به گونه گسترده شناخته شده نبودند. برای نخستین بار در سال ۱۸۷۷ میلادی یک مجموعه از آثار او در روسیه انتشار یافت. در سال ۱۸۹۶ میلادی نیز سه نسخه خطی از آثار شیراکاتسی در یک ماهنامه منتشر شد. با این حال هنوز بسیاری از آثار شیراکاتسی در دسترس همگان قرار نداشتند. تا آنکه سرانجام بیست و هفت اثر دیگر شیراکاتسی به دست آمدند که برخی از آن ها به چاپ رسیدند. در اینجا فهرست وار به عناوین برخی از آثار او اشاره می شود: «درباره چگونگی هستی خود»، «جدول حساب»، «عمل تقسیم»، «دقت خاطر»، «اعداد معلوم»، «درباره اندازه و اندازه گیری»، «درباره وزن و توزین»، «درباره ابرها و نشانه ها»، «درباره سیر خورشیدی»، «درباره انواع حیوانات»، «درباره ارتباط خورشید و ماه»، «درباره جغرافی»، «اندازه گیری های میلی»، «اندازه گیری های فضایی»، «تاریخ»...

شیراکاتسی در اثر خود موسوم به «درباره ابرها و نشانه ها» که به تعریف و تفسیر پدیده های فضای اختصاص دارد، درباره ۱۸ نشانه سخن می گوید که بر پایه شناخت آن ها می توان مشخص کرد که از هوای ابری در انتظار چه چیزی باید بود، باران؟ تگرگ؟ یا هوای صاف و آفتابی؟ شیراکاتسی در یک اثر دیگر خود به تشریح برخی پدیده های طبیعی و فضایی مانند: آسمان، باران، مه، رعد، برف، تگرگ، توفان، باد و خسوف و کسوف می پردازد و با روش علمی خاص خود و بهره گرفتن از دانش عصر به تشریح و علت یابی پدیده های یاد شده اقدام می کند. به همین منظور او از کتاب «درباره جهان» اثر ارسطو (یا منسوب به ارسطو) بیشترین استفاده را می برد. به طور کلی شیراکاتسی در آثار علمی خود تا حدود بسیار زیادی آثار ارسطو و دیگر دانشمندان و فلاسفه یونانی را مورد استفاده قرار داده است. در کتاب «درباره جهان» اثر ارسطو پدیده های طبیعی و فضایی، جغرافیایی و بسیاری مسایل مربوط به آن ها مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرند و تفسیر می شوند.

در دیگر آثار شیراکاتسی درباره زمین، دریا، اشیاء و پدیده های موجود در میان زمین و آسمان، زمین لرزه، جاده شیری، (کبکشان) ستاره های شمالی، ماه، خورشید و... بحث می شود.

به نظر شیراکاتسی زمین و هر آنچه که روی آن قرار دارد از چهار عنصر خاک، آب، هوا و آتش تشکیل شده است و انسان، جانوران، گیاهان، درختان، میوه ها، همه

شیراکاتسی

او جزو مد دریاها و اقیانوس ها را در ارتباط با تغییر وضعیت ماه می داند و معتقد است زمانی که ماه کامل است آب دریاها و اقیانوس ها مد می کنند و هنگامی که ماه بدر است آب ها جز می کنند. شیراکاتسی درباره خسوف و کسوف نیز بر این باور است که خسوف زمانی رخ می دهد که خورشید در جریان گردش خود در نیمکره شمالی قرار می گیرد و ماه در نیمکره جنوبی و زمین بین آن ها واقع می شود و مانع از رسیدن نور خورشید به ماه می شود. کسوف نیز زمانی اتفاق می افتد که ماه بین خورشید و زمین قرار می گیرد و مانع از رسیدن نور خورشید به زمین می شود. نظریه های شیراکاتسی درباره خسوف و کسوف نیز مترقیانه بودند. در آن دوره دانشمندان غربی و شرقی اغلب خسوف و کسوف را نشانه ظهور اژدهاهای آسمانی و افسانه های می دانستند. در این زمینه نیز دیدگاه شیراکاتسی با دیدگاه های دانشمندان یونان باستان مطابقت داشت.

آثار مربوط به تقویم شیراکاتسی دارای ۷۴ عنوان است و در آن ها درباره مقوله های گوناگون تقویمی و نیز درباره سال، ماه، نام های هفته، سال معمولی و سال کبیسه و چگونگی به وجود آمدن آن ها، این موضوع که چرا سال ۱۲ ماه و ۳۶۵ روز است، چرا فصل های سال به وجود می آیند، چرا شبانه روز ۲۴ ساعت است؟ حرکت ماه، خورشید، ستاره ها، تکرار ماه ها چیست؟ زمان چیست؟ تاریخ رومی و بسیاری مسایل دیگر از این دست صحبت می شود. مباحث تقویمی شیراکاتسی حکایت از همه جانبه بودن دانش او دارد.

شیراکاتسی عدد را منشأ دانش ها می داند و معتقد است بدون عدد هیچ نظریه و قضاوت فلسفی نمی تواند وجود داشته باشد. او به نقش اعداد در طبیعت و پدیده های اجتماعی باور دارد. اعداد برای او و بعضی رشته های علمی زمان او اهمیت نمادین و راز آمیز داشته اند و تفسیر و توجیه این اهمیت برای دانش پیش از او، زمان او و بعد از او مسئله اساسی به حساب می آمده است.

یکی از بهترین و ارزنده ترین آثار آنانیا شیراکاتسی کتاب او با نام «جهان نما» است که دو نسخه از آن، یکی مختصر و دیگری مفصل، به روزگار ما رسیده است. در «جهان نما» که با سرمشق قرار دادن آثار جغرافی دانان یونان قدیم و با الهام گرفتن از فرهنگ کهن یونانی خلق شده است، درباره کشورهای سه قاره اروپا، آفریقا، و آسیا اطلاعات جغرافیایی سودمندی ارائه گردیده است.

در این اثر درباره ایتالیا، بریتانیا، آلمان، گل (فرانسه)، اسپانیا، ساردینیا، سیسیل، تراکیا، مقدونیه، یونان، در مجموع ۱۲ کشور اروپایی، ۸ کشور آفریقایی و ۲۰ کشور شرقی اطلاعات جغرافیایی به دست داده شده است. در این کتاب درباره ارمنستان و ۱۵ استان آن نیز جزء به جزء اطلاعات ارزشمندی ارائه شده است. در کتاب، درباره ارمنستان با پیروی از تقسیمات کشوری زمان آرشاکونی ها سخن گفته می شود و هنگام سخن گفتن از هر استان ارمنستان علاوه بر مرزهای جغرافیایی آن استان، درباره کوه ها، رودها، ثروت های معدنی، جهان گیاهی و مسایلی از این دست نیز صحبت به میان آورده می شود.

شیراکاتسی برای اثر تریخی خود از آثار موسس خورناتسی و مورخی به نام «آندراس» به عنوان منبع استفاده کرده است.

شیراکاتسی با روش علمی خود نشان می دهد که انسان آزاداندیشی بوده است و به منابع و نظریه هایی که به آن ها استناد جسته است با دید انتقادی نگریسته است.

برخی آثار شیراکاتسی به طور کامل به روزگار ما نرسیده است، معلوم نیست که بریده بریده بودن این آثار به خود مؤلف بر می گردد یا بعد ها به هنگام نسخه

و همه از اتحاد همین چهار عنصر به وجود آمده اند. او طبیعت را در حال حرکت و تغییر تصور می کرد و چنین باور داشت که انواع وجود در معرض تغییر قرار دارند و در طول زمان دچار تلاشی و انهدام می شوند و به جای آن ها انواع جدید پدید می آیند و در نتیجه همین انهدام و پیدایش، جهان به هستی خود ادامه می دهد. در جریان این تغییر و تبدیل عناصر نابود نمی شوند و از بین نمی روند بلکه تغییر شکل می دهند.

شیراکاتسی زمین و هوا و آسمان را چنین تصور می کند: «به نظر من زمین شبیه تخم مرغ است. همچنانکه زرده گرد تخم مرغ در وسط قرار دارد، سفیده آن دور زرده و پوسته اش آن را از چهار طرف احاطه کرده است، به همان صورت زمین در وسط قرار دارد و هوا دور آن جای گرفته و زمین را از چهار سو احاطه می کند.» او در جای دیگری با پیروی از نظریه بطلمیوس به کروی بودن زمین اشاره می کند که در آن عصر خود بینشی مترقی بود و با آموزش های رسمی کلیسا که زمین را مسطح می دانست، در تضاد قرار می گرفت. او می گوید زمین ثابت است و در مرکز کاینات قرار دارد و آسمان و اجرام فلکی و ستاره ها و ماه و خورشید دور آن می چرخند و برای آن خلق شده اند تا به زمین و انسان ها خدمت کنند. این در واقع همان نظریه رسمی کلیسای مسیحی در قرن های میانی بود. شیراکاتسی درباره جاده شیری یا کبکشان بینش های اساطیری و افسانه آمیز زمان را رد می کند و کبکشان را تراکم ستاره های به هم فشرده دارای نور ضعیف و اندک می داند. او همچنین اشاره می کند که خورشید خیلی بزرگتر از کره زمین است و اگر کوچک تر از زمین به نظر می آید به این دلیل است که در فاصله بی اندازه زیادی قرار گرفته است. شیراکاتسی می گوید ماه نور خود را از خورشید می گیرد و از خود نوری ندارد.

محکومیت رژیم صهیونیستی

رهبران مذهبی ارامنه حملات ددمنشانه رژیم صهیونیستی به فلسطین را محکوم کردند.

* جاثلیق گارگین دوم، رهبر مذهبی ارامنه جهان طی پیامی نگرانی خود را از گسترش درگیری‌ها در فلسطین اعلام کردند. ایشان در پیام خود ضمن اعلام همدردی با خانواده‌های شهید، برای آموزش روح قربانیان و صبر و شکیبایی بازماندگان به درگاه احدیت دست دعا بلند کرده و خواهان استقرار صلح در جهان شدند.

* در همین رابطه اسقف اعظم «مسروپ موتافیان» رهبر مذهبی ارامنه ترکیه ضمن محکوم کردن گسترش خشونت خاورمیانه برای رسیدن به صلحی عاجل دست دعا به آسمان بلند کرد.

اسقف اعظم موتافیان تأکید کردند وقتی این اتفاقات در سرزمینی اتفاق می افتد که از سوی همه ادیان به سرزمین مقدس شهرت یافته اذهان عمومی نمی تواند نسبت به آن بی تفاوت باشند.

* اسقف سیوه سرکسیان خلیفه ارامنه تهران نیز ضمن محکوم کردن کشتار فلسطینیان توسط رژیم اسرائیل گفت: قتل عام فلسطینیان در واقع پیامد بی تفاوتی جهانیان نسبت به قتل عام ارامنه در ۸۷ سال پیش است و تا زمانی که این قتل عام‌ها محکوم نشوند فجایع دیگری به بار خواهد آمد.

* خلیفه «نشان توپوزیان» رهبر مذهبی ارامنه کل آذربایجان نیز ضمن محکوم کردن اعمال وحشیانه صهیونیست‌ها از حقوق عادلانه ملت فلسطین حمایت کرد.

در پناه کلیسا

کشیش آرمن سینانیان از روحانیون ارمنی بیت اللحم توسط نیروهای رژیم صهیونیستی مورد هدف قرار گرفته و زخمی شد.

در اواخر ماه مارس (اواسط فروردین) نیروهای صهیونیستی به حضور خود در بیت اللحم شدت بخشیده و به سرکوب اعراب فلسطینی پرداختند. در این بین حدود ۲۰۰ نفر از نیروهای مبارز فلسطینی که به محاصره تانک‌های رژیم صهیونیستی درآمده بودند به کلیسای زادگاه مقدس حضرت عیسی مسیح پناه بردند که به دنبال آن تانک‌های اسرائیل کلیسا را به محاصره خود درآورده و چندین بار برای ورود به کلیسا تلاش کرده اند اما هر بار نیز ناموفق بودند.

بنا به گزارش خبرگزاری‌ها کشیش آرمن سینانیان زمانی که بین پناهندگان به کلیسا آب و غذا تقسیم می کرد مورد اصابت گلوله سربازان اسرائیلی قرار گرفت. به جزء کشیش سینانیان هفت روحانی ارمنی دیگر نیز در کلیسای یاد شده حضور داشته اند.

یادآوری می گردد که جمعیت ارامنه فلسطین اشغالی امروز حدود پنج هزار نفر است که یکصد نفر از ایشان ساکن بیت اللحم می باشند.

تحریف تاریخ

ادامه سیاست تحریف تاریخ صفحات بیشتری از کتاب‌های درسی مدارس ترکیه را پر خواهد کرد.

دولت ترکیه تصمیم گرفته است برای جا انداختن سیاست‌های خود در برخورد با قتل عام ارامنه آن را از کودکی در مغز کودکان ترکیه جای دهد تا در میان آنها ریشه دوانده و دیگر کسی تحت تأثیر واقعیت‌های خارج قرار نگیرد.

بنا بر گزارش روزنامه «ملیت» چاپ استانبول در تهیه کتاب‌های درسی فوق متخصصین وزارت آموزش ملی، شورای آموزش عالی و شورای امنیت ملی شرکت خواهند داشت.

در عین حال، برگزاری سمینارهایی تحت

عنوان قتل عام پیش بینی شده است که معلمین مدارس و اساتید دانشگاه‌ها ضمن حضور در آنها با نظرات و سیاست‌های دولت در برخورد با مسئله ارمنی آشنا خواهند شد.

همچنین صفحاتی از این کتاب‌ها به دوستی ترک‌ها و ارامنه اختصاص داده خواهد شد که به اعتقاد مطبوعات ترکیه دارای «دیرینه ای هزارساله» است.

در کتاب‌های جدید ضمن «پاسخ» به سوالات زیر اذهان عمومی نسبت به آنها «آگاه» و «روشن» می گردد.

- «آیا ۲۴ آوریل روز نژادکشی است؟»، «قانون کوچ اجباری چیست؟»، «تعداد جمعیت ارامنه قبل و بعد از کوچ اجباری؟»، «مسائل رسیدگی به امور ارامنه در هنگام کوچ اجباری؟»، «کنوانسیون ۱۹۴۸ سازمان ملل در مورد نژادکشی و تأکیدات ارامنه؟»، «آیا آنا تولی شرقی میهن ارامنه است یا خیر؟» و غیره.

بی خبر

«نیکولای ریابوف» سفیر فدراسیون روسیه در آذربایجان روز چهارم آوریل جاری در باکو اعلام کرد: بر خلاف دولت‌های غربی، روسیه مسئله قتل عام ارمنی را در مجلس خود به بررسی نمی گذارد.

با توجه به اینکه مجلس (دوما) روسیه چند سال پیش مسئله قتل عام ارمنی را بررسی کرده، و رسماً آنرا مورد شناسایی قرار داده جای بسی تعجب است که فردی با چنین مقام و مسئولیتی در این مورد اطلاع نداشته باشد.

با این وجود باید گفت سخنان اخیر آقای ریابوف دلیل بر چیزی نیست جز بی خبری ایشان.

معاوضه

«وان بایورت» نماینده مجلس گرجستان و سردبیر نشریه ارمنی زبان (وراستان) در تفلیس در مورد طرح بازگشت ترک‌های مسختی به این کشور گفت: در صورتیکه سازمان‌های بین‌المللی بازگشت ارامنه به سرزمین‌های مادریشان در ترکیه فعلی را تضمین کنند، ارامنه جاواختی (ناحیه ای در جنوب غربی گرجستان) آماده تحویل خانه‌های خود به مسختی‌ها هستند.

آقای بایورت در ادامه سخنان خود گفت: اگر اتحادیه و شورای اروپا طرح بازگشت ترک‌های مسختی را که در سال ۱۹۴۴ به جرم همکاری با نیروهای آلمان و خیانت به شوروی به آسیای میانه کوچانده شدند را لازم الاجرا می دانند پس باید در مورد گرجی‌هایی که ده سال پیش از آبخازیا کوچانده شدند و نیز ارامنه ای که از ترکیه کوچانده شدند همین حق را قائل باشند.

نتیجه کار

رهبران و نمایندگان ارامنه گرجستان در ملاقات با خانم «نینو بورجانادزه» رئیس مجلس گرجستان که اخیراً برای بازدید از منطقه ارمنی نشین «جاواختی» در جنوب غربی این کشور بدانجا سفر کرده بود، خواستار شناسائی قتل عام ارمنیان از سوی مجلس گرجستان شدند.

خانم «بورجانادزه» در مقام پاسخ پیشنهاد کرده است که ارامنه قدری صبر به خرج دهند زیرا به گفته وی ارمنستان و ترکیه جهت تشکیل هیئتی خاص برای رسیدگی به این مسئله آماده می شوند؛ لذا باید صبر کرد و پس از دریافت «نتیجه کار» این هیئت در مورد شناسائی قتل عام ارامنه به بحث نشست.

غیر قابل بحث

ژاک شیراک، رئیس جمهور فرانسه اخیراً در پاسخ به نامه رئیس شعبه «حزب رامگاوار» ارامنه در پاریس نوشت: واقعیت قتل عام ارمنی غیر قابل بحث است. در این جا سخن ما در مورد یکی از شیطان‌ترین جنایاتی است که در اوایل قرن گذشته به وقوع پیوست و تحریف و بازسازی آن غیر قابل پذیرش است و لذا صرفاً با تکیه بر اسناد و حقایق می توان به آشتی و صلح دست یافت.

رئیس جمهور فرانسه ضمن اشاره به محاصره اقتصادی ارمنستان می نویسد: این مسئله برای کل اروپا ناراحت کننده است، چرا که آن سدی در برابر پیشرفت کل منطقه است. وی تأکید کرده، است برای برقراری صلح در منطقه تمام سعی خود را به کار خواهد بست.

از سویی، با توجه به اینکه نظرات ژاک شیراک در ایام قبل از انتخابات ریاست جمهوری مطرح شده بسیاری از صاحب نظران معتقدند هدف شیراک بدست آوردن آرای است که ارامنه می توانند به نفع رئیس جمهور آینده فرانسه جمع آوری کنند.

مصوبه پارلمان اروپا

پارلمان اروپا در نشست ۲۸ فوریه خود بعد از مدت ها بحث و گفتگو، طرح پیشنهادی «پیرگاردون» نماینده حزب «سبزهای» سوئد موسوم به «گزارش قفقاز» را مورد تصویب قرارداد.

در ماده پانزدهم این «گزارش» از دولت ترکیه درخواست شده است تا قتل عام سال ۱۹۱۵ ارمنیان را به رسمیت بشناسد. ضمن اینکه پارلمان اروپا توجه دولت ترکیه را به گزارش مورخ ۱۸ ژوئن ۱۹۸۷ این اتحادیه در مورد قتل عام ارمنیان جلب نموده و از دولت آنکارا خواسته شده است تا شرایط و زمینه مناسبی برای «آشتی» فراهم آورد.

اغلب جراید ارمنی همچون جراید ترکیه و جمهوری آذربایجان تنها به انعکاس بخشی از ماده پانزدهم این گزارش و جمله ای از «اطلاعه توضیحی» ضمیمه آن به مضمون «ترکیه از جمهوری آذربایجان حمایت می کند و بدین ترتیب برای ارمنستان ایجاد خطر می کند»، مبادرت ورزیده و هیچ اشاره ای به دیگر مواد این گزارش نکرده اند.

اینکه به چه دلیل تنها دو جمله از یک گزارش کامل این همه مورد توجه رسانه های خبری قرار می گیرد را شاید بتوان در ایجاد جوی مثبت به نفع این نهاد و در ادامه «شورای اروپا» در ارمنستان دانست. اما نکته جالب عکس العمل شدید دولت و رسانه های ترکیه در قبال این یکی دو جمله می باشد. در حالی که این گزارش هیچ ارزش اجرایی ندارد و تنها نقطه قوت آن را می توان در اهمیت سیاسی آن دانست.

در این «گزارش» و «اطلاعه توضیحی» ضمیمه آن مواد بسیاری در حمایت از ترکیه و آذربایجان به چشم می خورد. مثلاً در ماده چهاردهم این گزارش که در ارتباط با مناقشه قره باغ تهیه شده آمده است: «اتحادیه اروپا از ارمنستان می خواهد که در مناطق اشغالی آذربایجان از هرگونه اقدامی که بتوان آنرا حرکتی در جهت کنترل و تسلط همیشگی این کشور بر این مناطق تفسیر کرد خودداری نماید».

تظاهرات در مقابل سفارات ایران در باکو

پس از حرکت ها و سخنان خارج از شئون دیپلماتیک مسئولین دولت آذربایجان و یاهو گوئیهای آنها در مورد آذربایجان ایران که عمداً از آن به عنوان «آذربایجان جنوبی» یاد می کنند تا شاید به رویای دیرین خود درباره «آذربایجان بزرگ» که طرحی پانتورکیستی- صیونیستی است دست یابند اینک احزاب خرده پا و ورشکسته ای چون «حزب آذربایجان متحد» با تجمع ۵۰ نفری اعضا خود در مقابل سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو علیه کشورمان شعار می دهند.

بنابر گزارش خبرگزاری های آذربایجان حدود پنجاه تن از فعالان «حزب آذربایجان متحد» پنجم مارس سال جاری (۱۴ اسفند ۸۰) ضمن تجمع در مقابل سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو به تظاهرات غیر قانونی پرداختند. منابع خبری آذربایجان علت این تجمع را اعتراض به آنچه از آن به عنوان «تجاوز مکرر جمهوری اسلامی ایران به مرزهای آبی و تهدید مداوم منابع و چاه های نفتی آذربایجان (!؟)» و نیز گسترش روزافزون روابط ایران و ارمنستان، یاد کرده اند صورت گرفته است.

فعالان «حزب آذربایجان متحد» معتقدند حرکت ها و برنامه های ضد آذربایجانی ایران (!؟) با جنبش رهایی بخش ملی آذربایجان ایران (!؟) که روز به روز در حال گسترش است مرتبط می باشد. (!؟) شرکت کنندگان در این تظاهرات بیانیه ای را به سفارت جمهوری اسلامی ایران تحویل داده اند که در آن از دولت ایران خواسته شده است تا از تهدیدات خود علیه باکو دست بردارد. (!؟) و «روابط خود با ارمنستان را تا خروج کامل نیروهای این کشور از سرزمین های اشغالی آذربایجان به حال تعلیق در آورد» (!؟) و بالاخره در پایان بدون کوچکترین ابانی خواهان شناسایی «حقوق ملی» و نیز «حق استقلال» آذربایجانی های ایران (!؟) از سوی تهران گردیده است.

یکی به میخ و یکی به نعل

روزنامه «رادیکال» چاپ استانبول در شماره نهم آوریل سال جاری خود می نویسد: «هر آنکه بویی از انسانیت برده نمی تواند حامی ظلمی باشد که ارتش اسرائیل در خاک فلسطین به اجرا می گذارد. اما در عین حال اجویت (نخست وزیر ترکیه) باید آخرین کسی باشد که به سوی اسرائیل سنگ پرتاب کرده و از آن به عنوان نژاد کش یاد می کند».

رادیکال می افزاید: «آخرین ملتی که باید دست به این کار بزند ملت ترک و تنها دولتی که حق دهان گشایی در این مورد را ندارد دولت ترکیه است».

این روزنامه سپس در حمایتی آشکار از صهیونیست ها می نویسد: همانقدر که دولت

ترکیه در مبارزه با حزب کارگران کردستان ترکیه (P.K.K) محق باشد اسرائیل نیز به همان مقدار محق است. ما نمی توانیم بگوئیم تروریست های ما تروریست هستند و تروریست های شما قهرمان. ما چگونه می توانیم حرکت های شهادت طلبانه کردها را محکوم کنیم و این گونه عملیات فلسطینی ها را عادلانه بشماریم. بخصوص وقتی هنوز پنج هزار تروریست از مرزهای ما متصد فرصتی برای حمله هستند.

بحران جدی

روزنامه «جرزالم پست» چاپ تل آویو در شماره هشت آوریل خود نوشت: «سخنان «بولنت اجویت» نخست وزیر ترکیه در مورد «نژاد کشی» خواندن عملیات اسرائیل در مناطق خودگردان فلسطینی بحران جدی در روابط دولتهای هم پیمان پدید آورده است».

یادآوری شود در چهارم آوریل سال جاری اجویت طی سخنانی ضمن «نژاد کشی» خواندن اعمال صهیونیست ها در فلسطین گفت: «در آنجا نه تنها عرفات بلکه ملت فلسطین قدم به قدم در برابر دیدگان دنیا از بین می رود». در مقابل دولت اسرائیل خواهان توضیح مسئله از سوی اجویت گردید.

از سوی دیگر «جرزالم پست» ضمن اشاره به سخنان «اجویت» در ملاقات با همتای دانمارکی اش که در پنجم آوریل می نویسد: «نخست وزیر ترکیه تأکید کرده است که آنکارا برای روابط خود با اسرائیل اهمیت بسیاری قائل است و او هرگز منظورش این نبوده است که مردم اسرائیل در حال اجرای نژاد کشی هستند». «جرزالم پست» می افزاید: «بولنت اجویت نخست وزیر و «چاکماک اوقلو» وزیر دفاع ترکیه تأکید کرده اند که عملیات اسرائیلی ها در فلسطین نمی تواند تجارت نظامی ترکیه- اسرائیل را که بالغ بر ۶۹۰ میلیون دلار است را بر هم زند».

اعتراض ترکیه

آنکارا رسماً نسبت به پذیرش طرحی در شورای اروپا که بر اساس آن ترکیه مجبور به پذیرش قتل عام ارمنی می شود، اعتراض نمود.

به گزارش سایت اینترنتی «پان ارمنیان»، «وزارت خارجه ترکیه ضمن صدور بیانیه ای نسبت به طرحی که اخیراً در شورای اروپا مورد تصویب قرار گرفته و طی آن از دولت ترکیه خواسته می شود که واقعبیت قتل عام ارمنی را مورد پذیرش قرار داده و به انسداد مرز ترکیه- ارمنستان پایان دهد اعتراض کرد».

در بیانیه فوق آمده است: «آنکارا اتهامات مربوط به قتل عام را بی اساس می داند و معتقد است که طرح مورد تصویب قرار گرفته با تلاش های اتحادیه اروپا برای گسترش روابط با ترکیه در تضاد است. علاوه

بر این دولت آنکارا بر این باور است که این اقدامات شورای اروپا کمکی به برقراری ثبات در قفقاز و بهبود روابط ترکیه- ارمنستان نخواهد کرد.

علی اف و سفیر ترکیه مسائل دفاعی نخجوان را بررسی کردند

طبق گزارش خبرگزاری «توران» در ششم آوریل (سه فروردین) «حیدر علی اف» رئیس جمهور آذربایجان و «اونال جوی کوز» سفیر ترکیه در باکو مسائل دفاعی نخجوان را مورد بررسی قرار دادند. حیدر علی اف در این دیدار، سفر اخیر «دوغرو» وزیر ارشد دولتی ترکیه به نخجوان را با اهمیت ارزیابی کرد.

وی همچنین همکاری ترکیه و آذربایجان در زمینه امنیت مرزها و رشد اقتصادی جمهوری خود مختار نخجوان را مهم خواند. «جوی کوز» نیز ضمن سخنانی گفت: تا زمانی که نخجوان از طرف ارمنستان در حصر قرار دارد ترکیه آن را بدست

«رادیکال» در پایان ضمن اشاره به دادگاه «میلوشویچ» رئیس جمهور سابق یوگسلاوی می نویسد، «اتهام قتل عام به رهبران سابق یوگسلاوی برمی گردد و نه به دولت آن». سپس نتیجه گیری می کند که، «علم حقوق از دیرباز دولت ها را از مسئولیت مبرا می دارد، چنانکه پرداختن به مسئله ارمنی نیز از این دیدگاه بی اساس است.»

منشور برادری

به گزارش خبرگزاری «خز» این احتمال وجود دارد که روابط ترکیه و جمهوری آذربایجان دست خوش پاره ای مشکلات گردد. این خبرگزاری با استناد به اخبار رسیده

از منابع دیپلماتیک ترکیه می افزاید، آنکارا بارها باکو را به دلیل اجاره پایگاه راداری «قابالان» به روسیه، مورد انتقاد قرار داده است. به اعتقاد ترکیه این اقدام مقامات باکو به دور از منشور دوستی و برادری دو کشور می باشد. ترکیه حداقل این انتظار را داشت که باکو قبل از اجاره دادن این پایگاه با مقامات آنکارا در این باره مشورت کند. به گزارش همین منبع دیپلماتیک، ترکیه همچنین باکو را به دلیل عدم نشان دادن عکس العمل مناسب در مورد تصمیم اخیر اتحادیه اروپا مورد سرزنش قرار داد. قابل

ذکر است که اتحادیه اروپا خواستار شناسایی قتل عام ارمنیان از سوی ترکیه و نیز بازگشایی مرزهای زمینی آن با جمهوری ارمنستان شده است.

حمایت

«جیمز استوارت» دیپلمات آمریکایی در باکو طی گفتگو با خبرنگاری ANS در خصوص انتخابات ریاست جمهوری در قره باغ گفت: «واشنگتن همانطور که قبلاً نیز صراحتاً اعلام کرده است با حمایت از تمامیت ارضی آذربایجان استقلال جمهوری قره باغ را به رسمیت نمی شناسد». وی ضمن اشاره به برگزاری انتخابات ریاست جمهوری قره باغ که قرار است تابستان امسال صورت گیرد گفت: «آمریکا وضعیت حقوقی قره باغ را در چارچوب تلاشهای شورای امنیت و همکاری اروپا می بیند. اما با این حال واشنگتن معتقد است که برگزاری انتخابات ریاست جمهوری در قره باغ هیچ تأثیری در روند گفتگوها برای یافتن راه حلی برای مناقشه نخواهد گذاشت». استوارت تأکید کرد: «آمریکا همچون دیگر میانجی ها خواهان یافتن راه حلی صلح آمیز برای این مناقشه می باشد.»

دایره نفوذ

«ادوارد شواردنازه» رئیس جمهور گرجستان گفته است: «هیچ امر غیر عادی در روابط روبه گسترش نظامی میان این کشور و آمریکا وجود ندارد». شواردنازه ضمن یادآوری قراردادهای موجود میان واشنگتن و تفلیس که در خلال سفر پانزده سال گذشته میلادی وی به آمریکا به امضاء رسیده بود، گفت: «طبق این قراردادها آمریکا تقبل کرده بود که به گرجستان کمکهای نظامی ارائه نماید. و اما گرجستان به همکاری با این کشور سپهر خوبی برای امنیت گرجستان به شمار می آید». وی همچنین اعتراف کرد که کشورش توان لازم برای دفاع از خود را ندارد.

به دنبال انتشار اخباری دال بر حضور نیروهای آمریکایی در خاک جمهوری گرجستان به بهانه مبارزه علیه «تروریسم»، مجلس ملی این کشور اطلاعیه ای صادر کرد. در بخشی از این اطلاعیه آمده است: «برای مبارزه علیه تروریسم و حفظ امنیت، گرجستان دست به

اقدامات مهمی زده است. گسترش و تضمین روابط با آمریکا و کشورهای دوست اروپایی این امکان را برای نیروهای مسلح کشور فراهم می سازد که آنان بتوانند ضمن ارتقای توان رزمی خود بر تمامی کشور سیطره داشته باشند.»

به اعتقاد کارشناسان شواردنازه بعد از ۸ سال بالاخره موفق شده است تا گرجستان را در دایره نفوذ و حوزه منافع آمریکا و هم پیمان منطقه ای آن ترکیه قرار دهد. اما در این بین جای یک سوال باقی است و آن اینکه، گرجستان برای این مسئله چه بهانی می بایست پرداخت نماید.

«سرنوشت» نخواهد سپرد. پس از آن مذاکره «حیدر علی اف» و «جوی کوز» پشت درهای بسته ادامه پیدا کرد.

قابل ذکر است ارتباط زمینی ترکیه و آذربایجان تنها از طریق مرز نه کیلومتری ترکیه و نخجوان برقرار است. (آراکس ۵۸۲ ص ۲)

دو هدف

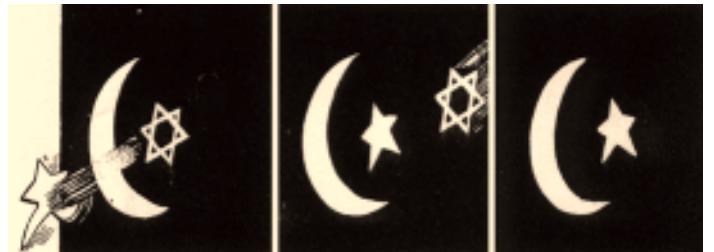
اسماعیل جم وزیر امور خارجه ترکیه در آمریکا اعلام کرد: که عضویت کامل ترکیه در اتحادیه اروپا و تبدیل شدن به مرکزی برای منطقه اروپا دو هدف اساسی این کشور به شمار می رود. وی با تأکید بر این نکته که کشورش با جمهوری های آسیای میانه روابط فرهنگی - تاریخی دیرینه ای داشته است اضافه کرد: من معتقدم که در محدوده امکاناتمان می توانیم روابط بین شرق و غرب را بهبود بخشیم. به گزارش خبرگزاری آنا تولی «جم» گرجستان را کشوری مهم در منطقه شمرده و مشکلات موجود بین ارمنستان و آذربایجان را از مسائل مورد توجه ترکیه دانسته است.

«جم» ضمن یادآوری احتمال دیدار وزرای امور خارجه ارمنستان و آذربایجان طی دو ماه آینده از آن به عنوان «پیشرفتی مثبت» در مناسبت طرفین یاد می کند. در همین رابطه «اونال چویکوز» سفیر ترکیه در باکو طی مصاحبه ای با خبرنگاری «اولایلان» اعلام کرد: من به عنوان یک سفیر می گویم، تا زمانی که سرزمین های اشغالی آذربایجان باز پس گرفته نشده و مناقشه قره باغ حل و فصل نشده است نمی توان منتظر بهبود روابط آنکارا و ایروان بود

حمایت اسرائیل از ترکیه

اطهارات سفیر اسرائیل در گرجستان (که در عین حال سفارت این کشور در ارمنستان را نیز عهده دار می باشد) جانی تازه به ترک ها بخشیده تا با جنب جوش بیشتر به رد واقعیت قتل عام ارمنه بپردازند.

به گزارش خبرنگاری آرمن پرس از آنکارا رسانه های گروهی ترکیه با حساسیت خاصی به روند روابط ارمنستان - اسرائیل پس از سخنان سفیر رژیم صهیونیستی در گرجستان در مورد قتل عام ارمنه می نگرند.

بسیاری از نشریات ترکیه در همین راستا در روابط ارمنستان - اسرائیل «حالت بحرانی» را پیش بینی می کردند.

روزنامه «رادیکال» چاپ استانبول ضمن تفسیر بیانیه اعتراض وزارت امور خارجه و نیز به تأخیر افتادن سفر قریب الوقوع وزیر امور خارجه ارمنستان به اسرائیل را نشانه سخت تر شدن موضع ارمنستان در مورد پی گیری مسئله قتل عام ارمنه دانسته و نوشت: واکنش ایروان در مواجهه با برخورد ایچینینی سفارت بریتانیا در آنکارا در سال گذشته اینگونه نبود.

رادیکال می افزاید: «موضع اسرائیل در مورد قتل عام برای ارمنه به لحاظ معنوی از اهمیت به سزایی برخوردار است». رادیکال تأکید می کند: «گروه های اجتماعی اسرائیل عمدتاً از قتل عام خواندن آنچه بر ارمنه گذشته دوری می جویند.»

این روزنامه سپس ضمن باز شمردن تحریفات ترکیه در مورد رد واقعیت قتل عام کلیه تلاش های ارمنه و به ویژه تحقیقات علمی پروفیسور «واهان دادریان» در این باره را شدیداً مورد انتقاد قرار می دهد.

رادیکال یادآوری می کند: «ارمنه بدون مقاومت کشته نشده اند، بلکه از سال ۱۸۶۰ با استفاده از تمام ابزارهای سیاسی سعی در محقق ساختن امیال خود و رسیدن به استقلال داشته اند و به منافع امپراتوری عثمانی خیانت کرده اند.»

نشریه رادیکال همچنین ضمن توضیح در مورد کنفرانسی که اخیراً در لندن برگزار شده می نویسد: «مارک لوه نی» یکی از شرکت کنندگان این کنفرانس در گزارش خود آورده است که بین سال های ۱۹۵۰ الی ۲۰۰۰ حدود ۵۰۰ قتل عام صورت گرفته است. در صورت چنین برخوردی می توان گفت که بین سال های ۱۹۰۰ الی ۱۹۵۰ نیز ۵۰۰ قتل عام سازمان داده شده است.

«لوه نی» معتقد است در صدر قتل عام های انجام شده طی یک قرن گذشته، اولین آن طی جنگ های بالکان علیه ترک ها صورت گرفته است.